

Стратегія в тумані

Нова реальність
таємних
перемовин у
Катарі

» стор. 4

Розрада для солдата

Собача терапія: як
чотирилапі підвищують
рівень гормонів щастя
та радості

» стор. 6

Сильні духом

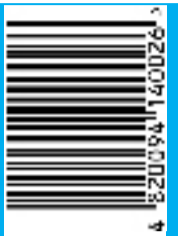
Українські
паралімпійці
здобули вже понад
30 нагород на Іграх
у Парижі

» стор. 15

Україна молода

Середа, 4 вересня 2024 року

№36 (6000)

Учорашні курси
НБУ:
1 \$ = 41,097 грн
1 € = 45,462 грн

«Монстри» на городі

Як паслін страшний допоміг городнику з Полтавщини виростити гігантський баклажан

» стор. 7

Баклажан вагою майже два з половиною кілограми виростив на своєму городі селекціонер-самоучка.

Передплатіть «Україну молоду» на четвертий квартал

стор. 6

Андрій Сташків
заступник міністра освіти і науки України

«Через пандемію ковід-19 і повномасштабну війну, яку розв'язала РФ в Україні, багато учнів мають прогалини в навчанні».

■ МЕДІА ДЛЯ МАС

Тримаємо стрій

6000-й номер газети «Україна молода» як постійний спротив ворогу в інформаційній війні

Валентина САМЧЕНКО

Сьогоднішній номер газети «Україна молода» перетинає ще одну позначку — читачі за 33 роки і 2 місяці діяльності видання отримують аж 6-тисячний. Зважаючи на те, що вже 2,5 року точиться жорстока повномасштабна російсько-українська війна, а українській пресі завжди за роки відновленої Незалежності України було непросто, ми горді, що гідно тримаємо інформаційний фронт, який росія не припиняє атакувати близько чотирьох століть.

Ми вдячні кожному читачу й читачці за цікавість до важливих тем. Ми відчуваємо підтримку доброзичливців. Незмінний редактор усі роки — Михайло Дорошенко.

Потужним партнером українських ЗМІ, зокрема й газети «Україна молода», є Європейський фонд за демократію — незалежна грантодавча організація, що підтримує редакції як творців демократичних змін на теренах країн Європейського сусідства та поза його межами. Тож відповідально можемо казати, що підтримуємо зміцнення демократичних цінностей Української держави.

Будемо відверті, є куди рости рівню оплати праці журналістів та авторських гонорарів. Однак цей фактор не впливає на відповідальність кожного, хто створює газету «Україна молода». Бо для колективу й усіх, хто пише у видання та підтримує його, це значною мірою місія: докластати зусиль, щоб процвітала наша держава. І це не пафосні слова, а щоденна копійка праця.

Ми у війні. Тож кожен на своєму місці — зброєю, ділом і словами — наближаємо нашу Перемогу.

Дякуємо ЗСУ і всім Силам оборони України за можливість. «УМ» продовжує тримати стрій. ■

Оксана ЗАДОРЖНА

Наразі — коли 2,5 року триває повномасштабний період російсько-української війни, а загалом вона триває 11-й рік — близько двох мільйонів українських дітей не мають повноцінного доступу до офлайн-освіти. А дистанційне навчання, хочемо того чи ні, однак спричиняє недоотримання багатьма дітьми знань, тобто освітні втрати. Це підтверджує дослідження PISA-2022, яке, по суті, дає зріз рівня знань учнів під час дистанційного навчання. За цими результатами освітні втрати в українських дітей сягають 1,5-2 роки.

Подолати прогалини у знаннях допоможе проект «Екосистема для надолуження освітніх втрат» (<https://www.aitest.in.ua/>), яка дозволяє застосовувати штучний інтелект (ШІ), інтерактивні уроки та «Убер-школу». Йдеться про застосування інноваційного формату «перевернутого класу». Суть така: учні самостійно опрацюють матеріал, а вчителі допомагають їм, виконуючи роль ментора, а не транслятора знань. Цей принцип навчання наразі широко застосовується у США та країнах ЄС, переконує пресслужба Асоціації інноваційної та цифрової освіти.

Так звана Екосистема з надолуження

Лариса САЛІМОНОВИЧ

Після обстрілу рашистами Київської ГЕС українські ударні безпілотники щедро накрили аналогічний об'єкт у Москві. А наступного дня після жорстокої атаки окупантів на Харків спалахнув від рясних ударів Белгород. Реакція місцевих жителів на побите житло і спалені автівки викликала щонайменше подив. До кадрів відеохроніки потрапив чоловік, який проклинає «фашистів» і уклінно благає владимира владіміровича спопелити всю Україну. А ось прохання завершити так зване СВО (цю аббревіатуру на болотах і досі не називають війною) з його лютих уст так і не злетіло. Поки що.

На думку експертів, яких процитував журнал Forbes, Київ домагається того, аби росіяни на власній шкідливості відчули, що таке темрява і холод у квартирах. Тільки після цього вони, можливо, почнуть просити кремль припинити влаштувану в Україні бійню.

На гарячому фронті — своя асиметрія. Як повідомили кремлівські

■ НА ФРОНТІ

Асиметричні бої

Українські військові знаходять гідну відповідь на кожне звірство окупантів

військові блогери, росія успішно завершила випробування нових плануючих бомб типу ФАБ-3000 М54, оснащених уніфікованими модулями планування та корекції. Окрім того, окупанти вже протестували бомби ФАБ-500 М62, які відрізняються збільшеною дальністю польоту завдяки модернізованому УМПК. Тестування аналогічних «посилених» боєприпасів вже відбулися на нашій території та жителі Харківщини і Сумщини.

Відповідь не забарилася. Днями ЗСУ вперше випалили посадку з ворожою піхотою, застосувавши на Запорізькому напрямку дрони нової мо-

дифікації. З цих залізних «пташок» на розташування окупантів вилився терміт — вогняна речовина з температурою горіння до 5 тисяч градусів. Появу цієї зброї експерти вже назвали новим етапом у розвитку безпілотної війни. Роботу виконали бійці РУБпАК 108-ї окремої бригади ТО.

І все ж найбільш знаковою асиметричною відповіддю загарбникам стала Курська операція, яка знесла усі «червоні лінії», розставлені путіним. «Сьогодні росіяни розгублені і не знають, чим відповідати, — прокоментував ситуацію військовий експерт Олег Жданов. — Тут ось що го-

ловне: ми зрушили з місця політичні процеси. Тепер неважливо, візьмемо ми Курськ чи ні. Достатньо утримувати ту територію, яка перебуває під нашим контролем. Нарізі путін ховає за контртерористичною операцією війну, тому що боїться. А його оточення дивиться на нього і каже: «Що це за лідер, який боїться жорстких рішень і не захищає?».

Аби довести, що СВО продовжує йти за планом, окупанти й далі відчайдушно «звільняють» Донбас. Їхньою головною ціллю кілька місяців поспіль залишається Покровськ, для захоплення якого вони штурмують навколишні населені пункти. За даними військового оглядача Василя Пехню, рашисти ведуть бої в районі Красногорівки та Георгіївки, намагаючись проломити нашу оборону на цих рубежах. Ворог хоче сформувати статичну лінію бойового зіткнення до кордонів Курахового, щоб захопити нову територію на цій ділянці фронту, убезпечити свої фланги, вивільнити ресурси, а потім рушити на Покровськ. ■

■ АРТТЕРАПІЯ

Серце надії

У Черкасах інсталяцією нагадують про безвісти зниклих на війні

Людмила НІКІТЕНКО

У черкаському міському парку Перемоги, щоб нагадувати про тих, хто зник безвісти, захищаючи Україну, відкрили інсталяцію «Серце надії». Цей артоб'єкт є символом незламності духу та віри в повернення наших захисників. «Надія тримає серце, серце відкриває небеса», — зазначено на камені поруч з інсталяцією.

Як повідомили «Україні молодій» у Черкаській міській раді, реалізували таку ідею, з погодженням сімей зниклих безвісти захисників, департамент соціальної політики спільно з департаментом архітектури й містобудування. За словами міського голови Анатолія Бондаренка, підтримка суспільства дуже важлива для родин

зниклих безвісти. У Черкасах їм надається всебічна допомога; за рахунок коштів міського бюджету вони отримують грошові виплати та пільги на житлово-комунальні послуги.

«Інсталяція «Серце надії» — це ще один наш спосіб сказати: «Ми з вами!». Ми об'єднані спільним болем і надією. Пам'ятаємо і шануємо! Але найголовніше завдання сьогодні — це повернути наших Героїв. Адже завдяки тим, хто стійно стоїть на захисті України, наше місто досі залишається тиловим», — зазначає черкаський міський голова Анатолій Бондаренко.

«Це важливо і для громади Черкас, яка має пам'ятати про те, що є такі люди, що їх багато і їм потрібна наша турбота», — додає заступни-

Міський голова Анатолій Бондаренко знає, що для родин зниклих безвісти дуже важлива підтримка.
Фото надане Черкаською міськрадою.

ця міського голови Черкас Марина Гаркава. Вона каже, що у родин зниклих безвісти стела «Серце надії» стане тим символічним місцем, куди вони зможуть прийти і відчути підтримку.

Як зазначає Анна Донець, представниця черкаських родин безвісти

зниклих захисників: «Це серце б'ється в унісон з нашими серцями. Воно дає нам надію і силу рухатися далі. Воно стане покликом для кожної родини, для всієї України, для кожного захисника і захисниці, як символ, що їх завжди чекатимуть вдома». ■

■ ІННОВАЦІЇ

«Перевернутий клас»

Чи допоможе ШІ подолати освітні втрати

освітніх втрат дозволяє учням проходити тестування на основі штучного інтелекту, який визначає їхній рівень знань того чи іншого предмета. За допомогою зеленого, жовтого та червоного кольорів система акцентує, які теми засвоєні добре, а яким потрібно приділити увагу. Наступним кроком є те, що учень/учениця самостійно вивчає ці теми за допомогою інтерактивних кейсових уроків на цьому ж порталі.

Чим це все відрізняється від звичайних відеолекцій? Їх використовували для самостійної роботи учнів, коли запускали технологію «перевернутого класу». Однак з'явилися результати досліджень, які додали сумнівів щодо їх ефективності. Зокрема, американська компанія Wistia, що спеціалізується на наданні послуг відеохостингу для бізнесу, дійшла висновку, що після п'ятої хвилини перегляду будь-якого навчального відео учні часто втра-

чають концентрацію на 60%, тобто з шостої хвилини вже не можуть повноцінно засвоювати навчальний матеріал.

Тим часом інтерактивні кейсові уроки можуть бути набагато ефективнішими за відеолекції, адже мають певний сюжет та персонажів, а ще тестові питання, які вбудовано в урок. Це дозволяє учням постійно взаємодіяти з контентом. У процесі навчання в такому форматі учні за потреби також можуть ставити запитання вчителю, який супроводжує їхнє навчання.

«Саме такий алгоритм — тестування на основі ШІ + самостійне навчання за допомогою інтерактивних кейсових уроків + спілкування наживо або онлайн з учителем за потреби учня — ми наразі почали успішно запроваджувати під час надолуження освітніх втрат для учнів 9-11 класів з п'яти основних предметів: алгебра, геометрія, історія України, англійська та ук-

Війна є причиною освітніх втрат для українських дітей.
Фото Асоціації інноваційної та цифрової освіти.

раїнська мова», — говорить виконавча директорка Асоціації інноваційної та цифрової освіти Марія Богуслав.

Екосистема наразі застосовується у 16 цифрових освітніх центрах (Digital Learning Centres/DLC), які працюють у Херсонській, Миколаївській і Одеській областях та реалізуються в межах спільного проекту Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) і Асоціації інноваційної та цифрової освіти за підтримки Глобального партнерства

заради освіти (GPE) й Міністерства освіти і науки України. Згодом така система може запрацювати в багатьох школах України, особливо в тих громадах, де навчання офлайн поки неможливе через безпекові умови.

Екосистема з надолуження освітніх втрат безкоштовна та вже доступна всім українським учням 9-11 класів, які проживають на території України або перебувають за кордоном. ■

МЕДИЦИНА

Паличка під контролем

На Донеччині продовжують проводити скринінг на симптоми туберкульозу

Ксенія СЛАДКЕВИЧ

Реалізація проекту «Тобі слід знати про туберкульоз» продовжується в Україні, попри війну. Навіть у Донецькій області — одній з найнебезпечніших нині, бо досить близько від місць проживання тривають активні бойові дії російсько-української війни. Водночас на Донеччині немало внутрішніх переселенців — тих, хто виїхав з найнебезпечніших місць у сусідні громади, де хоч трохи спокійніше. Опікуються здоров'ям людей міжнародна громадська організація «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (LHSI) та регіональні координатори.

У 2023 році в Донецькій області було проскринінговано 16 тисяч осіб на симптоми туберкульозу (в тому числі 1 тис. 600 дітей), з них 5 тис. 819 отримали діагностичні послуги. У 25 осіб було виявлено туберкульоз, їх передано під медико-соціальний супровід. У 174 дітей виявили латентне тубінфікування (ЛТБІ). Ними опікувались, вони успішно завершили профілактичне лікування.

У 2024 році фінансування Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією суттєво зменшилося. Однак соціальні працівники змогли охопити скринінговим

анкетуванням на симптоми туберкульозу понад 500 осіб, а 226 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) були обстежені на наявність активного захворювання.

Скажімо, в Добропіллі (95 км від тимчасово окупованого росією Донецька) працює невелика, але стійка команда проекту: Ганна Агішева та Олена Зіва — директорка і соціальна працівниця міського центру соціальних служб — та Ірина Козеняк, сімейна лікарка. У цьому році кількість фахівців команди міста Добропілля зменшилась, але робота продовжується. Фахівці реалізують усі поставлені завдання.

«У зв'язку з тим, що місто Добропілля є одним із найвіддаленіших міст Донецької області від зони бойових дій, обстановка у місті є відносно безпечною. Тут залишаються багато місцевих жителів і зростає кількість внутрішніх переселенців, які потребують підтримки та соціальних послуг», — коментує Ганна Агішева.

У місті продовжують функціонувати в штатному режимі підприємства та установи, в тому числі й соціального напрямку, лікарні, не зупиняє своє функціонування гуманітарний штаб і навіть розширюється торговельна сфера. Тому Добропілля, де залишаються місцеві жителі, привабливе і внутрішньо

переміщених осіб.

Команда, яка щодня працює з людьми, що опинилися у складних життєвих обставинах, одночасно підтримує себе, своє ментальне здоров'я. «Кожний член команди має свій спосіб подолання стресу та негативних емоцій, — коментує Ганна Агішева. — Також наша команда бере участь у різних тренінгах щодо психологічної підтримки та ментального здоров'я. Завдяки досвіду фахівців та постійного підвищення компетентності й обізнаності в різних сферах, ми можемо підтримувати як одне одного, так і отримувачів послуг, а також перенаправляти їх до профільних спеціалістів».

Світлана Гусєва, програмна спеціалістка проекту з МГО «Соціальні ініціативи з охорони та здоров'я», зазначає, що через інтенсивні обстріли людям складно виїжджати з міста. Тому зменшуються їхні можливості пройти додаткове обстеження або отримати консультацію фтизіатра за 55 км у Краматорську.

Обмежене пересування по області також ускладнює доступ до обстежень і доставку вакцин БЦЖ. Війна, зрозуміло, негативно впливає на зусилля громади в боротьбі з туберкульозом. Проте, незважаючи на ці труднощі, команда не припиняє роботу. ■

ВИСОКА НОТА

Арії зі звуками канонади

370-ліття Харкова віншувала Людмила Монастирська

Оперна дівка Людмила Монастирська. Фото надане організаторами.

Юрко НИВА

Харків — одне з найбільших українських міст, яке з перших хвилин повномасштабного вторгнення майже кожного дня перебуває під постійними обстрілами. Попри всі намагання ворога залякати містян ракетами, КАБаами та БпЛа, в місті вирує життя. Хоч би скільки було складно, страшно і боляче, — люди живуть, працюють, волонтерять і прагнуть мистецтва як рефлексії та підтримки.

З нагоди Дня міста, якому виповнилося 370 років, у Харкові відбувся великий концерт зірок опери, в якому заспівала народна артистка України Людмила Монастирська. У межах проекту «Харків об'єднує серця!» зірки виступили у супроводі симфонічного оркестру Харківського національного академічного театру опери та балету імені Миколи Лисенка під батуту головного диригента Одеського національного академічного театру опери та балету Василя Ковалю.

«Харкову важко, але Харків живе, — зазначає харківський поет Іван Сенін. — У місті залишилися ті люди, які хочуть тут жити, вони розуміють усі ризики, але місто хоче жити зараз. Для багатьох відвідування концерту чи театру таке ж життєво необхідне, як похід до супермаркету!».

Створення професійного запису великого концерту зірок опери «Харків об'єднує серця!» дозволить поширити цю подію на місцевих та всеукраїнських інформаційних платформах. ■

ФЕСТ

Нерелокована веселка з Салтівки

Харківська культура на чотири дні переміститься подалі від лінії фронту

Тетяна РУДЕНКО

В Івано-Франківську 12—15 вересня проходить мультимедійний фестиваль «Харків: (не)релокована культура». Місією проекту є підтримка митців прифронтового міста, яке нещадно обстрілюють російські війська.

У межах театральної програми покажуть український народний фарс «Нехай щастить» Харківського театру імені Тараса Шевченка, який торік став лауреатом V фестивалю-премії ГРА (12 вересня) та український горор «Калинова соплілка» і казку «Жираф Монс» Харківського театру ляльок, над якими працювала Оксана Дмитрієва, лауреатка «Women in Arts—2024» (14 і 15 вересня). Ще — музичну сюрреалістичну трагікомедію «Веселка на Салтівці» театру «Нафта», за яку режисер і актор Артем Вусик цього року отримав премію імені Леся Курбаса (15 вересня).

В іванофранківців буде змога все знати про еротичну радіовиставу «Місто» Харківського драматичного театру про сучасного українця зразка 1927 року (13 вересня). Концертна програма «Харків. Настання» відомих харківських музикантів — для тих, кому цікаві нові сенси, оформлені у музичне мистецтво (14 вересня). Зацікавить глядачів перформативно-фізична новиниста Ніни Хижної «Хтось такі як я» театру «Нафта» — про подорож безтілесної істоти тілами українців різних професій, статі та віку (15 вересня).

Покази відбуватимуться у приміщеннях франківських драмтеатру, театру ляльок та філармонії.

У перший день фестивалю відкриються три виставки. Харківський літературний музей представить «Антитекст», що покажуть, як оприялювалась культурна пам'ять українців упродовж останніх 100 років. На фотовиставці «Харків: (не)релокована культура (22-24)» будуть представлені роботи визнаного у світі харківського фотографа Олександра Осіпова, на яких можна буде побачити Харків після 24 лютого 2022 року. Студія Aza Nizi Maza на однойменній виставці покаже фотокопії художніх робіт дитей-студійців, які вони створювали, коли переховувалися на станціях метро навесні 2022 року.

У Театрі ляльок заплановано дві презентації книг харківських письменників і драматургів за участі авторів. Представлять твір «Пес Патрон і Великий Т» Юліти Ран та «Дивну весну» і «Жирафа Монса» Олега Михайлова, чий казки читатиме дітям акторка Франківського драмтеатру Надія Левченко.

У межах 4-денного фестивалю також заплановані три дискусії. Тему «Валізи з досвідом: внутрішня міграція як стимул для розвитку» модеруватиме поетка, публіцистка, виконавча директорка радіо «Хартія» Іванна Скиба-Якубова.

У панельній дискусії «Складні ідентичності міста: дослідження через мистецтво» будуть представлені проекти «Що нам робити з цими будівлями» Миколи Набоки та «Іменем міста» Харківського літмузею і харківських митців.

Харківське видавництво Vivat, яке постраждало від російських ракетних обстрілів, представить «Намисто історій: хто вив'язує вузлики» за участю письменниць й драматургині Юліти Ран та шеф-редакторки Олени Рибки.

Фестиваль проводить Національна спілка театральних діячів України за підтримки Українського культурного фонду. ■

ОСВІТА

Смак реформи

Черкащани вчитимуться корисно харчуватися за новими посібниками

Черкаські школи — з новими посібниками. Фото управління освіти Черкаської ОВА.

Людмила НІКІТЕНКО

На Черкащині в місцевих школах учителі для навчання учнів використовуватимуть посібники корисного та здорового харчування. Їх розробив і надрукував обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників.

Як повідомили «Україні молодій» в управлінні освіти і науки Черкаської обласної військової адміністрації, загалом навчально-методичних посібників зі здорового харчування є два. Їх випустили в рамках реалізації другого пункту обласної програми «Реформування системи шкільного харчування на період 2024—2029 роки». Все це задля формування культури здорового способу життя та харчування у школярів.

Розробники кажуть про унікальність посібників. Тираж — 1,5 тисячі — надруковано за кошти обласного бюджету. На це було виділено 700 тисяч гривень, розповіли в обласному управлінні освіти і науки.

Уточнюють, що перша книга, «Корисне харчування — основа здоров'я людини», розрахована на учнів початкової школи. А друга, методичний посібник «Естетичне приготування їжі — складова культури здорового харчування», буде корисною для використання вчителями технологій при викладанні у 5—9 класах.

«До першого вересня посібники надіслані безкоштовно в усі школи області та рекомендовані до використання у навчанні», — підсумовують в обласному управлінні освіти і науки. ■

Тетяна ПАРХОМЧУК

На нещодавній пресконференції президент України Володимир Зеленський, говорячи про Курську операцію, не згадав про оборонні бої на сході України. Він розділив політику війни на дві непов'язані між собою частини: саміт миру і війна за перемогу України. «Курська операція не пов'язана з жодним із пунктів Формули миру. Чи пов'язана вона з другим самітом миру? Так, бо вона є одним з пунктів плану перемоги України», — зазначив президент. Далі пояснення ще плутаніші й складніші: «Один із напрямків плану — Курщина. Другий — стратегічне місце України в безпековій інфраструктурі світу (НАТО чи що? — Авт.). Третій — це потужний пакет примусу росії до закінчення війни дипломатичним шляхом (саміт миру? Обмін Курщини на мирний договір? Чи що? — Авт.). Четвертий напрямок — економічний». Таке враження, що Володимир Олександрович навмисне заплутує якісь сліди.

Батіг і пряник

Отже, президент Зеленський одночасно рухається у двох протилежних напрямках. Один — створення якоїсь незрозумілої дипломатії примусу путіна, армія якого володіє ініціативою, до миру, другий — пошуки шляху до воєнної перемоги.

У першому він розраховує, очевидно, на майже гарантовану підтримку союзників. І ще більше — глобального Півдня, Китаю з Індією, Азії та решти, що шукає чудодійну формулу захисту свого суверенітету.

Тут чимало таємниць, неясності та непередбачуваності. Сили чи надзвичайної мотивації для об'єднання такого взаємопротилежного конгломерату немає. І вочевидь не буде.

На перший погляд, другий напрямок президента Зеленського простіший і більш надійний. Для його реалізації необхідно надати план перемоги Україні президенту Джо Байдену вже у вересні.

Така дуальність у стратегії війни, здається, є лише українським ноу-хау. Хоча в її основі проглядається проста філософія батога й пряника.

План Зеленського — не стратегія Заходу

У росії ще є шанс перейти до дипломатії переговорів. Бо рано чи пізно Захід усе ж озброїть Україну так, як їй того потрібно. Водночас Київ сам нарощує свій власний воєнний потенціал і все частіше і в більших масштабах атакуватиме території росії безпілотниками, крилатими й балістичними ракетами, які вже запущено у виробництво.

Поки що план президента Зеленського путін ігнорує. Через одну принципово важливу деталь — цей план не став стратегією Заходу, котрий, схоже, діє за власною методичкою. Він усе більше затискає росію своїми рестрикціями, примушуючи вже нечисельних партнерів кремля обмежувати з ним стратегічну, і не тільки, співпрацю. І все більше Захід тисне на Китай, аби блокувати підтримку Пекіном російського військово-промислового комплексу.

Щодо саміту миру, то партнери України дещо інертні в інвестуванні його, оскільки не розуміють реальних цілей і не вірять у його успіх, якщо це не буде майданчиком м'якої капітуляції України. Проблемою, яка ускладнює війну, затягуючи її на невизначений час, є певний скепсис партнерів щодо можливості воєнної перемоги України на полі бою. І не лише тому, що росія — могутня ядерна держава, в якій є можливість ескалації у будь-який момент.

Якщо не розглядати Курську операцію як стратегічний важіль зламу російської наступальної енергії, то загалом український Генштаб не демонструє жодних елементів стратегії зупинити повзуче просування

російської армії вглиб української території.

А якщо чотирирізковий генерал Сирський планує скористатися критичним виснаженням російських військ на гарячій ділянці фронту, то нам для цього потрібні потужні стратегічні резерви, яких не бачать західні розвідки й аналітики.

Драматична реальність про стан українських фортифікацій, поповнення виснажених бригад, наявність снарядів і ракет для вогневого знищення наступаючих росіян та їхніх баз та резервів не дає достатньо розуміння воєнного потенціалу, ударної енергії ЗСУ, щоб змінити відповзання на фронті на тактику активних ударів одночасно по значній частині фронту.

І хоч на пресконференції президент заявив, що він не готовий обміняти будь-які території в рамках переговорів, хоча це виняткова функція українського народу, на референдумі за його ініціативою, — він залишається певною мірою ізоляванним у периметрі своєї команди.

На його погляд, саме його оточення є вирішальним інструментом у війні за перемогу, рух до ЄС і в розвитку планів допомоги Україні від союзників. А голову свого офісу Андрія Єрмака він узагалі назвав успішним й ефективним організатором Глобального саміту миру і розробником формули миру. А ми всі думали, що автор — Зеленський.

Без сумніву, Володимир Зеленський — хороший менед-

Світова гонка озброєнь піднімає ставки ескалації й створює ризики переходу до епохи непередбачуваних воєн і конфліктів. Хто зупинить ці кроки людської цивілізації в прірву?

жер, якому вдалося об'єднати найбільш розвинуту частину світу, глобальній демократії навколо протистояння російської агресії та путінізму. Але президенту України варто провести власний глибокий аудит методики управління обороною країни, модернізувати й реконструювати її, сформувавши недвозначну ідеологію.

Останнім часом Зеленський часто говорить про другий саміт миру, за участю росії, на якому має бути розглянуто його план з відновлення територіальної цілісності України.

Якщо Росія не приїде, а вона про це вже заявила, то подібне підтримають винятково союзники України. Глобальний Південь та інші «нейтралісти» знайдуть привід не брати в цьому участь, не підписувати й не приїжджати.

А тим часом путін продовжуватиме наступальні дії в напрямку Покровська, поглинаючи Торецьк і Вугледар, наближаючи стовпи своєї артилерії до Дніпра і Харкова.

КОЛІЗІЇ

Стратегія в тумані

Нова реальність таємних перемовин у Катарі

Світ не розуміє: ціною війни в Україні може бути безпека всього людства.

«Рамштайн» налаштований критично

Шостого вересня міністр оборони США Ллойд Остін збирає черговий «Рамштайн». Поговорити. Можливо, висловити невдоволення українським воєнним рейдом на Курськ, як на минулому саміті — щодо ударів по російських НПЗ.

Краще зробити спільний висновок, який має стати дорожньою картою для НАТО: росія — глобальний агресор, яка створює загрозу перетворення спровокованої воєнної кризи в Україні й на Близькому Сході на нову світову війну.

А от Глобальному саміту миру, зважаючи на те, що він не має переломної перспективи, президент Зеленський може запропонувати політичну стратегію зупинення і завершення війни в Україні та на Близькому Сході.

Остін розуміє, що операція ЗСУ в Курській області є не

що до 1 жовтня його колишньому охоронцю Дюїну вдасться витіснити ЗСУ з росії.

Невипадково він пропонує президенту Азербайджану Алієву стати посередником у переговорах з Вірменією. Демонструючи цим суб'єкту стабільність і контрольованість подій у росії.

Загалом, зважаючи на поведінку путіна на переговорах у Баку, лідера рф не дуже хвилювала втрата частини території Курської області та можливість подальшого просування ЗСУ в Белгородській і Брянській областях.

Він також не оцінив загрозу створення президентом Зеленським на цій території буферної зони. Путін упевнений, що президент України зробив транскордонний рейд з єдиною метою — посилити власні переговорні позиції.

Олександр Лукашенко, який «петляє» між путіним і

Виклики нової реальності

Однак сьогодні кремль починає працювати над стратегією «нової реальності й нової нормальності». Всі чекають гучних відставок за несподівану поразку. І кримінальних справ через провал оборони.

Водночас у президента Зеленського не менші виклики. Йому треба не лише втримати союзників, а й переконати їх підняти планку воєнної та іншої допомоги Україні. Найскладніше знайти філософію і безальтернативну логіку нарощування залучення Заходу, найперше НАТО, у війну проти росії.

Ніхто про це не хоче говорити, але союзників дещо травмувала створена Україною нова реальність, і саме вона має позбавити їх утопії очікувань від путіна. Він веде війну на виснаження — як з Україною, так і з Заходом, — використовуючи її для створення неформального союзу агресора з ворогами західної цивілізації.

Росія вже масово використовує не тільки китайські високотехнологічні елементи для виготовлення сучасної й високоточної зброї, а й прямо завдає ударів по Україні балістичними ракетами Північної Кореї та Ірану, передаючи їм на замін передові ракетні, авіаційні й ядерні технології.

У відповідь Захід почав велику гонку озброєнь, але навряд чи це змінить реальність російсько-української війни. Проте вона піднімає ставки ескалації й створює ризики переходу до епохи непередбачуваних воєн і воєнних конфліктів. Не дипломатія, економіка і надійні гроші є наразі агентами прогресу, а володіння передовою зброєю. Особливо ядерною. Сполучені Штати прийняли секретну ядерну доктрину проти Китаю, росії та Північної Кореї. У відповідь усі пороги й високотехнологічні країни мають намір виробляти атомні бомби та запускати в космос оснащені ними платформи. Для захисту національної безпеки.

Але куди ми так дійдемо? Це кроки людської цивілізації в прірву. І треба заблокувати цей шлях у темряву часу, в безодню. Хтось може це спинити? ■

Заходом, закликав обидві сторони до переговорів, бо, на його погляд, мети кремля про «денацифікацію» України вже досягнуто.

Міністр закордонних справ рф лавров заявляв, що напад України на росію робить будь-які переговори неможливими.

Але перемовини йшли. В Катарі. Таємні. Про взаємну відмову від ударів по енергетичній інфраструктурі двох країн. Інсайтери переконують, що вони продовжуються. У форматі «зернової угоди»: Україна передає свою пропозицію Катару, а Катар — москві. Вже як гарант. Кожна зі сторін підписує окремих договір про взяті на себе зобов'язання з Катаром, а вже він гарантує і забезпечує дипломатією та іншими способами дотримання сторонами взятих на себе зобов'язань.

Тобто для пересічних громадян усіх країн видається нагора якась потрібна інформація, узгоджені меседжі, а тим часом ведуться таємні перемовини.

Таємні перемовини йдуть

Зрозуміло, що вторгнення ЗСУ в Курську область вимагає значних ресурсів, які, ймовірно, вилучають з боїв за українські землі, де ЗСУ відступають і відступають. Це серйозний виклик і для головнокомандувача Сирського, якому будуть цим дорікати, якщо він не зупинить обвал оборони.

Поки що Курська операція ніяк не вплинула на владу путіна. Він самовпевнено вважає,

ВІДЛУННЯ

Юрист Віталій Титич: «Нам наполегливо радять не вживати слово «ґеноцид»

Чому треба повернутися до праць Рафаеля Лемкіна, щоб притягнути до відповідальності нинішнє вище військово-політичне керівництво РФ

Мирослава МАКАРЕВИЧ

«Якщо інтелігенцію, священників і селян вдасться ліквідувати, Україна загине так само, наче було б убито всіх без винятку українців», — казав Рафаель Лемкін, видатний юрист двадцятого століття. У 1944 році він видав працю «Влада Осі у Європі», в якій уперше вжив термін та сформулював поняття «ґеноцид» і задокументував нищення нацистською Німеччиною європейських країн. Розробки Рафаеля Лемкіна були покладені в основу вироку Нюрнберзького трибуналу. Юрист працював над Конвенцією «Про запобігання злочину ґеноциду та покарання за нього». Двічі був номінований на Нобелівську премію миру, але так і не отримав її.

У 2015-му держава-агресорка затаврувала праці Лемкіна як «екстремістські матеріали». Щоб домогтися покарання нинішніх російських воєнних злочинців за сучасний ґеноцид українців та нищення культурних пам'яток, цьогоріч правники та діячі культури України об'єдналися у громадську спілку Товариство Рафаеля Лемкіна. Наша розмова — з головою правління Віталієм Титичем, адвокатом, який став військовослужбовцем ЗСУ.

■ **Війна росії проти України — це війна цінностей. Для росії культура є частиною воєнної стратегії захоплення нашої держави. Віталію, чому громадська ініціатива, яку очолили, носить ім'я правника-легенди Рафаеля Лемкіна?**

— У контексті свого цивілізаційного значення Рафаель Лемкін — забута фігура. Ім'я відоме, але в дуже обмеженому фаховому колі. Науковий спадок Лемкіна витіснений на марґінес. Причому таке штучне забуття відбулося на піку його наукової діяльності. На його похороні було сім людей!

■ **У кожному своєму публічному виступі ви звертаєте увагу на працю-доповідь Рафаеля Лемкіна «Радянський ґеноцид в Україні» (повний текст документа українською: <https://www.radiosvoboda.org/a/1349371.html>). Чому це важливо сьогодні?**

— Доповідь «Радянський ґеноцид в Україні» (Soviet Genocide in Ukraine) було оприлюднено у 1953 році перед 3-тисячною аудиторією, що зібралася в Манґеттен-центрі в Нью-Йорку вшанувати 20-ту річницю Великого Голоду 1932—1933 років. Це унікальна наукова робота про реальну природу ґеноциду, яка має виняткове значення для українців. Ця праця пояснює історичний контекст та стан української нації: багато разів повторюваний ґеноцид інтелектуальної еліти та моральних авторитетів українського народу призвів до довготривалої деградації владних інституцій, толерування корупції. Знищення матеріальної культури та носіїв мови, традицій, звичаїв — розкриває причини, чому українська культура довгий час виглядала бідною й занедбаною.

■ **Лемкін вважав, що ґеноцид на культурній основі передбачає знищення ознак, які визначають групу людей та відрізняють її від інших. Як наслідок, така група перетворюється на масу людей, яким можна нав'язати свої характеристики.**

— Саме так. За Лемкіним, ґеноцид має дві фази: перша — знищення національної моделі пригнобленої групи, друга — насадження національної моделі ґнобителя. Саме це зараз відбувається на окупованих територіях.

Сорокамільйонну націю неможливо знищити фізично. Однак, як наголошував Лемкін, можна знищити її «мозок» і «душу». Знищення «мозку», тобто вчителів, письменників, політичних, громадських та культурних діячів, «щоб паралі-

зувати решту організму». Знищення «душі» — українського духовенства Української автокефальної і Української греко-католицької церков як об'єднаних інституцій українських громад. Винищення голодом селянства — носіїв мови і традицій, які є основою української ідентичності. Дослівно: «Якщо радянська програма досягне успіху, якщо інтелігенцію, священників і селян вдасться ліквідувати, Україна загине так само, наче було б убито всіх без винятку українців, бо вона втратить ту частину народу, що зберігала і розвивала її культуру, її вірування, її об'єднані ідеї, які прокладали їй шлях і давали їй душу, тобто, зробили її нацією, а не просто населенням».

■ **Нещодавно у столиці на панельній дискусії «Культурний ґеноцид: від злочину до покарання» (у рамках проекту «Культура vs війна») на фестивалі Bouquet Kyiv Stage ви заявили, що українці завинили перед пам'яттю Лемкіну. Чому?**

— Дуже завинили! Найбільше тригерить те, що Лемкіна не знає і належно не шанує нація, яку він намагався захистити. Лемкін був щиро включеним в українське питання.

«Доки Україна зберігає свою національну єдність, доки її народ продовжує думати про себе як про українців і домагається незалежності, доти вона становить серйозну загрозу для самої суті соєтизму», — писав Рафаель Лемкін. — Бо українець не є і ніколи не був росіянином. Його культура, його темперамент, його мова, його релігія — вони відмінні. Попри залежність від Москви, він відмовлявся від колективізації, приймаючи, радше, депортацію і навіть смерть».

Як науковець та юрист-практик Лемкін проаналізував докази масового знищення української нації в контексті міжнародного права. І переконливо довів: усе, що роблять соєти в Україні, — це класичний приклад ґеноциду.

Базова помилка українців полягає у тому, що ми ретельно не вивчили «Радянський ґеноцид в Україні» і не зробили висновки, не поширили в суспільстві ідеї, викладені в ній. За це певною мірою спокутуємо зараз війною.

Мені прикро, що свого часу, вкладаючи багато зусиль і ресурсів в адвокацію визнання Голодомору ґеноцидом, ми звузили рамку до одного способу знищення нації, ми спотворили реальні обставини та наслідки цього злочину — самостійно штучно зменшили масштаби нашої тра-

гедії. Відкинувши обґрунтування Лемкіним ґеноцидальних намірів — мотивів та мети злочинців, — ми власноруч створили юридичні можливості для маніпуляцій.

■ **Праці Лемкіна про події майже столітньої давнини дають досконале пояснення діянь нинішнього диктаторського режиму росії. З цієї причини у 2015 році держава-агресорка затаврувала праці Лемкіна як «екстремістські матеріали»?**

— Так, праця «Радянський ґеноцид в Україні», опублікована понад 70 років тому, чітко розкриває причину нинішньої війни, вичерпно описує моделі поведінки злочинців — Путіна та його оточення. Доведення ґеноциду передбачає доведення об'єктивних наслідків і намірів. І саме наміри довести найважче, бо ніхто з часів Гітлера їх не декларував. До Путіна. Адже росія, її посадовці та медіа з початку війни скрізь говорять про те, що України або «немає», або «її потрібно знищити».

«Денацифікація», до якої закликає росія, дорівнює знищенню українців як таких. Для встановлення ґеноцидального наміру треба не лише зважати на прямі докази та враховувати легальні ознаки актів ґеноциду. Ситуація з Україною засвідчує, що не менш важливо брати до уваги історичний і політичний контексти, а також з'ясовувати справжній зміст наративів, які виникли в минулому й досі домінують у російській ідеології та пропаганді.

У контексті доведення ґеноцидальної війни росії проти України важливо розуміти, чому росіяни говорять про культуру і чому нам потрібно більше звертати увагу на культуру та показувати масштаби руйнувань саме цієї сфери.

Після Другої світової війни Лемкін почав працювати над текстом Конвенції про запобігання злочину ґеноциду та покарання за нього разом із румунським юристом-міжнародником Веспасіаном Пелла та французьким правником, суддею на Нюрнберзькому процесі Анрі Доннедьє де Вабр. Саме ця група правників підготувала першу редакцію документа, яка включала ґеноцид на культурній основі. Важливість цього була очевидною, однак низка великих західних держав відчула загрозу використанню такого тлумачення проти власних колоніальних політик. Тому з Конвенції про запобігання ґеноциду і в пізнішому Римському статуті було викину-

Віталій Титич.
Фото з особистого архіву.

то доктринальні основи, які говорять про ґеноцид на культурно-мобазисі.

■ **Тобто українці й тут мають відновити справедливість?**

— Безперечно. Україна щойно ратифікувала Римський статут, стала 125-м членом Міжнародного кримінального суду. Процес ратифікації у ВР не обійшовся без наших традиційних українських «проблем». Проте, навіть у такому вигляді, це посилює спроможність України відстоювати національні інтереси, використовуючи інструментарій міжнародного кримінального права. Зокрема, Україна матиме право пропонувати зміни до Римського статуту та керівних документів МКС. А ще це шлях повернення до оригінальної доктрини злочину ґеноциду, яку сформулював Лемкін. Держава-агресорка повинна понести відповідальність за злочини. Ми маємо притягнути російське воєнно-політичне керівництво до відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини, включно зі злочином ґеноциду.

■ **У світі, за офіційними даними, нині розгортаються близько 30 збройних конфліктів, зокрема, третій рік повномасштабної війни в Європі — війни проти України. Що слід робити сьогодні для повернення спадку, напрацьованого Лемкіном до інформаційного поля України й світу?**

— Треба праці Лемкіна адаптувати й викладати для учнів початкових і випускних класів. Праця Soviet Genocide in Ukraine має бути включена до програми іспитів набуття громадянства України. Ми маємо намір видати хрестоматію, спираючись на текст цієї праці, але проілюструвати аргументацію Лемкіна конкретними доказами реалізації ґеноциду з історії України різних періодів. І хрестоматія має бути видана українцями, спільнокоштом. Це важливо!

Мета Товариства Рафаеля Лемкіна — максимально широко пропагувати ідеї Лемкі-

на. Нині є величезний спротив зовні, навіть у середовищі партнерів України. Це має політичне підґрунтя: ґеноцид — це дуже сенситивна тема для представників влади, оскільки, за міжнародним правом та національним законодавством усіх цивілізованих країн, встановлення факту ґеноциду накладає на уряди зобов'язання діяти проактивно. Унеможлиблює будь-які політичні домовленості з путінською росією. Відповідно нам пропонують доводити будь-який інший склад міжнародних злочинів та наполегливо радять не вживати слово «ґеноцид».

Це відображає реальний стан так званого «міжнародного права», наочно ілюструє кризу системи міжнародної безпеки, створеної за результатами Другої світової війни. Цю систему було створено країнами-переможцями, включно з Совецьким Союзом, який разом з нацистами й розв'язав ту криваву війну. Відповідно, система не була заснована на справедливості. І ця конструкція із «гімна і палок» хиталася вісімдесят років і обвалилася зараз. А Путін просто продовжує цинічно використовувати її недолугість та недосконалість.

Тому таким важливим є досягнення справедливості стосовно України, справедливості як юридичної категорії, яка є найважливішою передумовою подальшого розвитку. Інакше — будь-який післявоєнний мир не буде стійким. Згідно з доктриною кримінального права, одна з ключових цілей покарання — попередити вчинення злочину в майбутньому. Це означає, що злочинці треба карати саме за ті злочини, які вони вчинили. Тож якщо ми хочемо зупинити цю трьохсотлітню війну і не допустити чи принаймні максимально унеможливити майбутні російські напади, треба притягти до відповідальності за злочин ґеноциду все вище військово-політичне керівництво РФ. ■

Ганна ЯРОШЕНКО

Якось на терасі одного з полтавських медичних закладів, у стінах якого наші воїни проходять лікування та реабілітацію після тяжких поранень і ампутацій, за сприяння комунального закладу «Ветеранський центр Полтави» для них влаштували сеанс каністерапії (каністерапія — це порівняно новий для України метод реабілітації за допомогою спеціально навчених собак). Провела його кінолог, каністерапевт з 15-річним стажем Ельвіра Попова разом зі своїми помічницями — собаками з кличками Дорі та Лілу.

Навіть військові з обмеженими функціональними можливостями стали активними учасниками дійства

У кожного з хвостатих психологів була своя місія: тоді як Дорі налагоджувала контакт із присутніми, позувала для фото, Лілу вражала своїми навичками: «працювала носом», вгадуючи предмет за запахом, ставала на задні лапи, танцювала тощо. Без сумніву, обидві підопічні Ельвіри Попової впоралися зі своїми завданнями на всі сто відсотків. Завдяки їм присутні, зокрема й військові з обмеженими функціональними можливостями, стали активними учасниками дійства. Спілкування з розумними чотирилапими викликало в наших захисників позитивні емоції, змусило бодай на мить забути про те, через що їм довелося пройти. Обличчя дорослих чоловіків просто сяяли невимушеними усмішками.

«Я є засновницею й головою ГО «Навчально-реабілітаційний центр «Соняшник», а також очолюю ГО «Центр делікатної кінології «Canis-клуб», — розповіла про себе Ельвіра Попова. — Терапія за участю собак помічна в боротьбі з тривогою, нічними кошмарами, соціальною ізоляцією, гнівом, а ще — із симптомами посттравматичного стресового розладу. У «Canis-клубі» ми готуємо чотирилапих терапевтів. А в центрі реабілітації «Соняшник» із допомогою навчених за спеціальною програмою братів наших менших працюємо з дітками. Сеанс каністерапії для поранених військових — новий досвід як для мене, так і для моїх помічниць. Для собак це деякою мірою стрес, проте вони мають періодично виходити із зони комфорту, тобто вчитися працювати в будь-яких умовах.

Звісно, Дорі з Лілу сьогодні дещо хвилювалися, але, думаю, в нас усе вийшло. А користь від таких сеансів беззаперечна. Так само, як і психологи, собаки повертають людину в ситуацію «тут і зараз». Зосереджуючись на тому, що робить пес, вона відволікається від сумних думок, що тягарем лягають на душу. І ще така деталь: коли ми взаємодіємо із собакою, наш мозок виробляє гормони щастя, радості й задоволення. Гадаю, ми з моїми підопічними сьогодні дещо підвищили в наших героїв рівень цих гормонів».

«Це чудовий захід. Організатори — просто молодці, щиро їм дякуємо», — висловив думку всіх обпечених війною захисників, які стали учасниками дійства, 59-річний військовослужбовець 59-ї окремої мотопіхотної бригади ЗСУ з позивним «Оптім».

Дружина загиблого захисника України, патріота, громадського діяча Юліана Матвійчука — Лілія, яка представляла на заході Ветеранський центр Полтави, де вона працює івент-менеджером, зазначила, що в стінах центру їхня команда постійно проводить різноманітні заходи для ветеранів — там є для цього простір. Утім члени команди часто виходять і за межі цього простору.

«От нещодавно в парку імені Євгена Браха провели сеанс каністерапії для ветеранів, — пригадала Лілія Матвійчук. — Тепер подібний захід організували для поранених військових у цьому медичному закладі — маємо надію, що це хоч трохи підняло їм настрій, відволікло від болю, проблем. Якщо ж говорити про плани, то збираємося організувати для ветеранів риболовлю, влаштувати для колишніх військових сеанси іпотерапії (це дієвий метод відновлення душі й тіла для сприяння коней). За допомогою ось таких заходів намагаємося згуртувати ветеранську спільноту. Наша основна мета — зробити ветеранський центр головною «точкою входу» для всіх ветеранів та членів їхніх родин».

ВІДНОВЛЕННЯ

Розрада для солдата

Собача терапія: як чотирилапі підвищують рівень гормонів щастя та радості

Собака Лілу вражала присутніх своїми навичками.

У військовослужбовця 59-ї окремої мотопіхотної бригади ЗСУ з позивним «Оптім» особлива любов до братів наших менших.

«Щоразу намагаємося придумати для наших незламних воїнів щось цікаве»

Присутні на заході благодійниці з волонтерського центру Харківсько-Полтавської єпархії ПЦУ Зоя Воронянська та Алла Третяк, які весь час опікуються пораненими бійцями, зауважили, що й вони вже чим тільки не дивували їх. «Щоразу намагаємося виявити винахідливість і придумати для наших незламних воїнів щось цікаве», — стверджує Зоя Воронянська. — Наприклад, запропонували їм випробувати таку методику, як кляксотерапія. Згадана ініціатива належить нашій волонтерці — талановитій художниці Аллі Третяк. Це коли робити на папері пляму з фарби, а потім домальовуєш усе, що тобі підказує уява. Так от, спершу хлопці були найжачені: мовляв, бувалим воювачам пропонують якусь дитяче заняття. А потім так захопилися й були дуже задоволені своєю художньою творчістю. Іще перед пораненими бійцями виступав досить відомий у Полтаві скрипаль Дмитро Голобородов — він грає у складі Полтавського академічного симфонічного оркестру, а також дає концерти полтавцям просто на вулицях міста. Пригадую, під час того виступу маестро я спонтанно запросила одного з військових — Олександра — до танцю. У нього були такі здивовані очі, адже він лишився без обох ніг і на ту пору був прикутий до інвалідного візка. Спершу наші рухи були дещо незграбними. А потім ми пристосувалися одне до одного. На прощання Сашко сказав мені: тепер він точно знає, що стане... на ноги. Зараз чоловік уже ходить на протезах. І якось напівжартома, напівсерйозно пообіцяв, що наступного разу він запросить мене до танцю.

Загалом ми для наших воїнів багато різних концертів проводили. А останнього разу навіть виїзний кінотеатр влаштували. Священник Свято-Михайлівського храму, розташованого в мікрорайоні Івонченці, що на околиці Полтави, — отець Олександр Горай, котрий очолює наш волонтерський центр, привіз великий натяжний екран, який розмістили на терасі, а також кінофільми на вибір українською мовою. Ми принесли військовим кілька піщ, насіння різних сортів, мінеральну воду, аби в тих було відчуття, ніби вони сидять у справжньому кінотеатрі. Хлопці були дуже раді. А ми — ще більше. Отак разом чудово провели час. Надалі в нас запланована пластилінотерапія. А ще пообіцяв прийти найближчим часом відомий полтавський кобзар, лірник і бандурист Іван Новобранець. І на цьому ми не зупинимося».

Варто згадати, що після сеансу каністерапії на військових чекали смаколики й напої, які привіз американський місіонер-волонтер Грег Палаззола, котрий два роки живе в Україні. Він часто навідує наших воїнів, які проходять лікування та реабілітацію, не з порожніми руками і, можна сказати, теж уже став для них другом.

«Спочатку під час відвідин поранених бійців наше спілкування зводилося до того, що ми їм просто дякували. Такого контакту, як зараз, тоді не було. Приязнь наших захисників потрібно було заслужити. Пригадую особливий випадок,

Собака Дорі знайомиться з військовими під час сеансу каністерапії.

коли наш улюбленець Євген запропонував зробити для мене каву. Я була вражена: у нього ж лише одна рука, до того ж покалічена. Бачили б ви, як він, сидючи в кріслі-візку, бо, окрім усього, не має ще й ноги, виз

чашку гарячої кави з таким щасливим виразом обличчя. Я тоді раптом відчула, що ми прикипіли душою до наших захисників, а вони — до нас», — зізнається Зоя Воронянська. ■

ПЕРЕДПЛАТА-2024

Разом — до перемоги!

Передплатіть «Україну молоду» на четвертий квартал

«Україну молоду» у своїх відгуках і читачі — як зі столиці, так і з глибинки, — і колеги-журналісти оцінюють як головну національну газету держави. Редакція «УМ» і надалі намагається бути гідною такої високої оцінки і вашої уваги, шановні читачі.

Якщо хто з вас ще не передплатив «Україну молоду» на 2024 рік, це можна зробити до 20 вересня, і ви отримуватимете газету з 1 жовтня. Оформити передплату можна у відділеннях поштового зв'язку, в операційних залах поштамтів, у пунктах приймання передплати, на сайті ПАТ «Укрпошта» www.ukrposhta.ua, ДП «Преса» www.presa.ua, як за електронною версією Каталогу видань України «Преса поштою», так і за друкованим Каталогом видань «Преса поштою».

До наших постійних читачів ми традиційно звертаємося: якщо ви багато років передплачуєте «Україну молоду» — порадьте передплату і своїм родичам, друзям, сусідам, знайомим.

Передплатна вартість «України молоді» на 2024 рік:

на місяць — 77 грн.,

на два місяці — 154 грн.,

до кінця року — 231 грн.

Передплатний індекс — 60970

«Укрпошта» додатково за саму процедуру оформлення передплати бере 15 грн.

«Україну молоду» можна прочитати в усьому світі через партнерську мережу PressReader

■ СЕЛЕКЦІЯ

«Монстри» на городі

Як паслін страшний допоміг городнику з Полтавщини виростити гігантський баклажан

Ганна ВОЛКОВА

Баклажан вагою майже два з половиною кілограми виростив на своєму городі 53-річний мешканець села Малий Кобелячок, що під Новими Санжарами на Полтавщині, Анатолій Пісковий. Якщо точніше, овоч зотягнув 2,355 кілограма.

— «Монстр»! — задоволено називає господар найбільший на своїй приватній ділянці баклажан. — За величиною — як трилітрова банка. Але він досягнув лише технічної, а не біологічної стиглості. Тож міг би рости аж до заморозків у жовтні й набрав би ще ваги...

Плантація баклажанів у пана Анатолія досить велика — на ній росте їх понад 20 видів! Довгих, круглих, фіолетових, рожевих, білих... Чоловік вирощує їх не стільки для споживання чи продажу, скільки заради експериментів. Уже другий рік поспіль експериментує, до слова, з кореневими прищепами. Тобто, до кореня розсади прищеплює корені кількох спеціально підготовлених споріднених рослин.

— Підсадка селекційного матеріалу нагадує хірургічну операцію, — пояснює городник. — Завдяки поєднанню корневих систем культура краще розвивається і плодоносить. Цьогоріч я підсадував до баклажанів три міжвидові гібриди томатів і паслін страшний (*Solanum torvum* по науковому). Ці рослини мають найкращу сумісність з баклажанами. Щоправда, в Україні досить складно дістати насіння селекційних підщеп, тому доводиться добувати їх різними шляхами з-за кордону.

За словами Анатолія, експеримент показав, що найкраща з прищеп — паслін страшний. Ця рослина родом із субекваторіальних тропіків, тому має дуже довгу й розвинену кореневу систему, яка добирається до води, хоч би як глибоко вона залягала. І це дуже великий плюс для виведення нових сортів баклажанів в умовах спекотного й посушливого українського літа.

До речі, зауважує Анатолій Пісковий, сусідню експериментальну ділянку, на якій росли баклажани з томатними прищепами, він регулярно поливав, але не отримав того результату, на який очікував. «Монстри» виростили якраз без поливу! До того ж кількість плодів на одній рослині була більша за середню на інших.

Ще одна фішка селекціонера-самоучки з Малиго Кобе-

«Альбіноси».

лячка — вирощування городни без застосування «хімії». Це дуже складно, оскільки у неї багато шкідників, а природні умови не завжди оптимальні. Органічні овочі, на жаль, дорогі й не мають достатнього попиту на українському ринку. Проте Анатолій переконаний, що, коли в країні стабілізується обстановка, органіка набере популярності, як і в усьому світі.

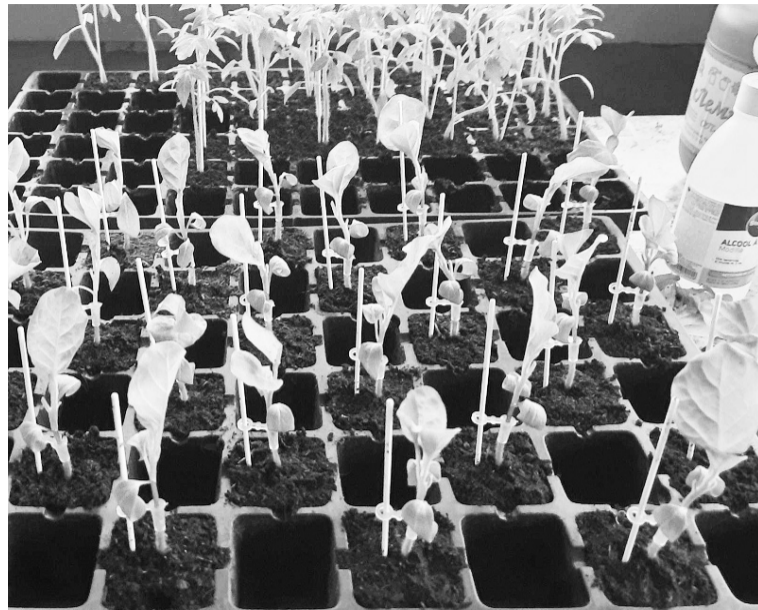
— В Україні рекордні розміри плодів не реєструють, — зауважує експериментатор. — Знаю, що мої баклажани не дотягують до світового рекорду, який був зафіксований нещодавно у штаті Айова (США). Зареєстрована вага рекордного баклажана — 3 кілограми 778 грамів. Отож мій овоч легший на кілограм і майже 400 грамів, а в обхваті менший на десять з лишком сантиметрів — 59 сантиметрів. Але це означає лише те, що мені є до чого прагнути.

Любов до овочів-гігантів у Анатолія Піскового — з дитинства. Ще будучи 10-річ-

ним хлопчиком, він із допомогою батька виростив помідор вагою понад кілограм. А тепер, набувши досвіду, мріє виростити 300-кілограмового гарбуза і 80-90-кілограмового кавуна. Тому до наступної весни постарасться роздобути зернята, які мають генетичний потенціал.

— А насіння у біологічно стиглого баклажана таке ж тверде, як і гарбузове. Лузати можна, — ділиться своїми спостереженнями чоловік. — Шкірка груба, колір стає коричневим, м'якоть втрачає ніжність. Зате він може лежати аж до Різдва. Я на зимові свята робив з таких баклажанів ікру. Звісно, вимивши зерна й обрізавши шкірку...

А цьогорічний біологічно нестиглий «монстр» піде під ніж раніше, бо вже почав в'янути. Перед цим виконає лише ще одну функцію — побуде реквізитом у руках сина городника, якого він чекає в гості. Хлопець хоче зробити з ним фото на пам'ять... ■

Аж не віриться, що з такої мініатюрної розсади виростають справжні «монстри».

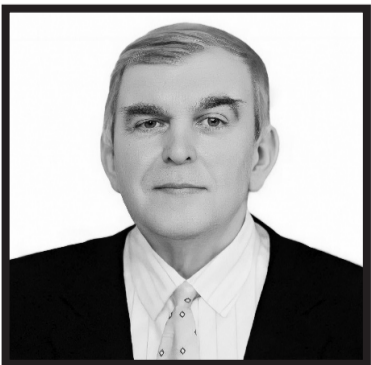

Любов до овочів-гігантів у Анатолія Піскового з дитинства.

Що не кажіть, а такі нівроку вродили. Фото надані Анатолієм Пісковим.

■ СПІВЧУТТЯ

Із глибоким сумом повідомляємо, що 28 серпня 2024 року на 79-му році пішов із життя справжній патріот України, кандидат історичних наук Петро Дмитрович Овчаренко. Він присвятив своє життя науковій та державотворчій діяльності.

У 1973 році успішно закінчив Київський державний університет імені Т. Г. Шевченка, вступив до аспіранту-

ри Інституту історії Академії наук України та захистив кандидатську дисертацію. З 1976 року працював на різних, зокрема керівних, посадах у системі Академії наук України, Міністерстві України у справах національностей та міграції, Апараті Ради національної безпеки і оборони України та Апараті Верховної Ради України.

Також був членом двосто-

ронніх міжнародних та міжурядових комісій з питань національних меншин, освіти і культури, Міжнародної консультативної ради журналу «Політична думка», громадської організації «Центр сучасного суспільствознавства».

Петро Дмитрович — автор понад 100 праць із суспільно-політичної історії України новітнього часу, історії української науки, етнонаціо-

нальної політики, етнології та міжнародних відносин України. За роки своєї діяльності отримав багато нагород.

Він був люблячим чоловіком та батьком, відповідальною, скромною, доброзичливою та чесною людиною. Наукова громадськість, колеги та друзі глибоко сумують за Петром Дмитровичем і висловлюють щире співчуття його рідним та близьким. ■

■ ЯК ЦЕ БУЛО

Повстанська десантура

Українська повстанська армія не могла похвалитися сотнями літаків і повітрянодесантними бригадами, але власні парашутисти-десантники в неї були

Антон ОГЕЙ

Десантники завжди були елітою будь-якої армії. Воно й не дивно. Піхота підкорює землю. Лютчики підкорюють небо. А десантники підкорюють обидві стихії. Українська повстанська армія не могла похизуватись власними десантними бригадами чи дивізіями, але десантники у її складі все ж були.

Тренували британці

Після закінчення Другої світової війни УПА виявилася відрізаною від підтримки демократичних держав цілою низкою маріонеткових режимів СРСР. А тим часом саме в Західній Німеччині перебував політичний провід Організації українських націоналістів, перед яким керівництву УПА треба було звітувати й від якого отримувати директиви щодо подальших дій. Але радіозв'язку між Україною і центром ОУН у Німеччині не було. Кур'єрам доводилось пішки доставляти документи й важливу інформацію.

Це при тому, що за один такий похід треба було пройти пішки близько 800 кілометрів (це тільки в один бік) і перейти мінімум через 2, а то й через 3-4 державні кордони.

Оптимальний шлях проходив через Чехословаччину. Більшовики знали про ці маршрути й усіяло намагалися завадити шляхам УПА. Чеські комуністи робили все можливе, щоб завадити кур'єрам дістатися мети. Розставляли гарнізони, патрулі, таємних агентів тощо.

На жаль, ця тактика давала свої плоди. Велика кількість кур'єрів гине, а секретні папери й донесення потрапляли до рук ворога. Тож було вирішено спробувати повітряні десанти. Кур'єрів мали просто скинути з літаків над Україною, скоротивши їм таким чином дорогу на всю протяжність шляху. І, відповідно, забезпечити донесенням своєчасність (рейди кур'єрів могли тягнутися місяцями. За цей час вісті, які вони приносили, просто застарівали).

Щоправда, літаків в ОУН не було, але вони були в американців і англійців, з якими ОУН почала співпрацю. Після довгих переговорів із ЦРУ та МІ-6 (таємною розвідувальною службою Об'єднаного Королівства) британці погодилися розпочати тренування українських кур'єрів, оснастити їх і десантувати за допомогою своїх літаків над територією України.

Перший десант

Перший десант вояків УПА відбувся ще за часів Другої світової війни. Після звільнення Бандери у вересні (чи грудні) 1944 року німці, які все стрімкіше програвали війну, напевно, пропонували співпрацю. Хотіли почати допомагати УПА зброєю, яку доставляли б літаками з аеродромів

у районі Кракова, взамін активізації бойових дій у тилу червоних. Точних підтверджень немає, що було погодження. Якщо порозмірковувати, то це була можливість отримати дефіцитне спорядження, а бої з більшовиками й так уже кипіли на всіх західноукраїнських землях.

Було підготовлено групу з трьох осіб. У неї увійшли: Поручник Юрій-Лопатинський, поручник Василь Чижевський, член ОУН/радист Сильвестр Скоробогатий. 27 грудня 1944 року вони були десантовані з німецького літака в районі села Бубнище, на Калущині. Всі троє успішно десантувалися, не постраждала також і радіостанція. Тож незабаром група вийшла на Романа Шухевича і передала йому відповідні накази від Бандери, було встановлено і радіозв'язок із закордонним центром ОУН.

Десантування було успішним. І це був єдиний підтверджений десант вояків УПА в часи Другої світової війни. Ходять, щоправда, чутки, що Угорщина в 1944-му також допомагала повстанцям здійснити кілька десантів, але підтверджень цьому немає.

Після закінчення війни командуванню УПА довелось відправляти кур'єрів у 800-кілометрові походи. Можливостей наявних радіостанцій не вистачало для зв'язку на таку відстань, та й вони були в страшному дефіциті. Навряд, що в 1948 році на всю УПА було більше кількох працюючих рацій.

Другий десант

Другий десант відбувся 5 вересня 1949 року. В цей день двомоторний американський літак «С-47» з аеродрому Вісбаден (Західна Німеччина) вилетів на схід. Цього разу парашутистів УПА було двоє — Іван Паньків та хорунжий Микола Мельничин, які прийшли як кур'єри від Шухевича в 1948 році. Парашутисти десантувалися о 23:38 в околицях села Крупське, в Миколаївському районі над Дністром. Скид пройшов нормально, за винятком пошкодження радіостанцій, які не змогли відремонтувати. Незабаром обидва десантники вже звітували перед головнокомандувачем і передавали йому об'ємну пошту.

Цей десант завершився успішно.

Третій десант

У третьому десанті участь взяли 4 людини: поручник Іван Хома, старший булавний Ілько Сенчишин, булавний Дмитро Хомик (кур'єри, які прийшли в 1949-му) та сотник Михайло Дуда (командир сотні «95», прорвався на Захід у 1947-му).

Десант відбувся 31 травня 1950 року. Цього разу парашутистів скинули в 00:13 поблизу Тиняви в районі Болехова, що в Карпатах. На жаль, усе

Парашутисти 2-го десанту Іван Паньків та Микола Мельничин під час тренувань з десантування.

Парашутисти УПА на псевдо «Мак» та «Рубан» готуються до вильоту. Вони візьмуть участь у 7-му десанті.

пішло не за планом. Як повідомляється, груповий багаж і радіостанції помилково скинули за 50 км від місця десантування. Друге — сотник Дуда серйозно травмувався і не міг ходити. Що найстрашніше — літак помітили радянські прикордонники.

Швидко зметикували, що американська машина скинула десант, — й одразу зібрали опергрупу, яка вирушила на пошуки парашутистів. На жаль, опергрупа наштовхнулася на укриття парашутистів, у якому перебував поранений Дуда, ще один десантник та кущовий ОУН. Під час бою всі троє загинули.

Парашутисти Іван Хома і другий невідомий (або Сенчишин, або Хомик, якийсь із них загинув під псевдо «Юрко») змогли дістатися повстанського командування і передати документи та листи.

Таким чином операція була успішна тільки частково. Двоє з чотирьох її учасників загинули.

Четвертий, п'ятий і шостий десанти

Очевидно, розглядаючи той факт, що перші десанти були успішними або частково успішними, ЦРУ і МІ-6 вирішують провести операцію зі скиду одразу чотирьох повстанських десантів. На жаль, цього разу вся операція була приречена на провал.

Річ у тім, що одним з її розробників і кураторів був елітний радянський шпигун Кім Філбі. Він знав усі деталі операції, а також склад груп і дати проведення десанту. Всю інформацію було заздалегідь передано до Москви.

Більшовики вирішили не втрачати такий шанс і просто в склад десантних груп вжи-

вили власних агентів. Подальший розвиток подій нескладно передбачити. 14 травня 1951 року одразу три повстанські групи десантувалися з двох англійських літаків. Одну групу було скинуто в районі біля села Конюхи, що на Тернопільщині (четвертий десант), другу групу з цього ж літака було скинуто в районі Любачева, що на Закерзонні (п'ятий десант), інший англійський літак скинув групу в районі Коломиї (шостий десант).

У цей день мав відбутися скид іще однієї, четвертої, групи американським літаком, однак через погану погоду машина не змогла здійснитись у небо з американського аеродрому у Вісбадені. Саме ця обставина і врятувала групу від загибелі.

«Група Матвієвка»

З цієї історії можна напи-

■ ЯК ЦЕ БУЛО

підкорювала небо

Парашутист Чепиля, який брав участь в останньому десанті. За відмову від співпраці з більшовиками його розстріляли у 1953 році.
Архівні фото.

сати справжню трагедію. Історія зради, історія боротьби, історія розпаду. Вона почалася задовго до десанту 14 травня.

Приблизно в 1949-1950 р. органам польської розвідки вдалося завербувати члена ОУН Євгена Гура. На зраду він пішов через розчарування у визвольній боротьбі й зневірі в можливості успіху підпілля. До того ж йому було обіцяно звільнити з тюрми сестру.

Польські органи безпеки дали Євгену псевдо «Владка», а після передання його курирування розвідці СРСР там він отримав псевдо «Бронек». У квітні 1950 року він як кур'єр ОУН доставлявся до головнокомандувача УПА Василя Кука. Від нього отримав пошту для Бандери, яку одразу ж було передано радянським розвідникам, котрі її «підкоригували».

Тож у листі до Бандери «Кук» закликав провідника негайно приїхати в Україну й особисто керувати боротьбою. Це було викликано «величезними успіхами» і «близькістю повстання УПА». Також у листі зазначалося, що якщо Бандера не хоче приїхати сам, то хай пришле якогось високопосадовця організації.

Бандера листи отримав. Наживка була проковтнута. Було вирішено відправити в Україну керівника Служби

безпеки Закордонних частин ОУН Мирона Матвієйка. Саме він був основною персоною в складі десанту, який було скинуто 14 травня 1951 року в районі села Конохи.

Точний склад групи Матвієйка невідомий. До неї входив власне Матвієйко. Ще радянський агент Євген Гура, який отримав посаду керівника охорони Матвієйка, радист, а також іще двоє бійців. Усього 5 осіб. Група успішно десантувалася, відійшла від місця висадки, заховала важке майно включно з радіостанціями й розділилася. Євген Гура вирушив нібито на зустріч із місцевим підпіллям, інші ж члени продовжили пошуки повстанського командування для передачі відповідних матеріалів.

Звичайно, ні на яку зустріч із місцевим активом радянський агент не пішов, а вирушив одразу до більшовиків. Незабаром він телефоном розмовляв із заступником міністра МГБ УРСР генералом Владісем. Гура здав усе. Місце закопаного багажу, контакти, дані тощо. Він же організував зустріч із Матвієйком.

5 червня того ж року 19 переодягнутих у вояків УПА агентів МГБ зустрілися з групою Матвієйка в бункері біля села Кальне, що на Зборівщині. Матвієнка опоїли водою з медом, у якій

розвели препарат Нептун-47. А решту групи просто вбили. Живим, крім Матвієнка, залишили лише радиста, для радіогри.

Історія має продовження. Матвієйка також хотіли використати в політичних цілях. Влада СРСР вимагала, щоб він звернувся до підпілля ОУН із закликом здатися, писав обманні листи Бандері тощо. З цією метою його було відправлено не в тюрму, а на конспіративну квартиру МГБ у Львові.

Шеф Безпеки все ж надіявся вирватись, тож здійснив спробу втечі. «Вирубив» охоронця, вихопив зброю, гроші й кинувся тікати. Після того, як він вискочив на вулиці міста, — одразу пішов до найближчої конспіративної квартири ОУН/УПА. Але там нікого не було. І на наступній. І на наступній. На всіх точках йому місцеві повідомляли, що «такі-то вже давно тут не живуть, ви чого? Їх же арештували ще стільки-то років тому».

В результаті, не знайшовши жодної чинної точки, Матвієйко впав у відчай. Він зрозумів, наскільки фальшивими були свідчення, які отримував закордонний центр. Переночувавши ніч на Львівському цвинтарі, він наступного дня добровільно здався МГБ. Після чого пішов на співпрацю з ними.

Таким чином, 4-й десант завершився провалом. Всю групу Матвієйка було ліквідовано.

Доля п'ятого десанту. «Група Сокола»

Доля цієї групи ще трагічніша, ніж доля групи Матвієйка. Її склад був таким: Мирослав Борсук «Сокол» (командир, деякі зазначають його як радянського агента, але це не підтвержено), Дмитро Баглай «Гнат», Ярослав Галат «Чайка» та Лев Баглай «Дмитро». Десант на території Польщі був частково успішним. 14 травня 1951 року близько 11-ї години ночі повстанців було скинуто в районі Любачева. На жаль, при десантуванні повністю розбилася рація, тож група не змогла вийти на зв'язок із центром. По висадці «Сокол» залишив групу і вирушив шукати зв'язок із місцевим підпіллям.

На жаль, літак помітили поляки, які очікували повстанського десанту (допоміг той самий Кім Філбі). Зрозумівши, що групу було скинуто, поляки перейшли до дій. Були задіяні значні сили для пошуку групи, і це швидко дало результати. 21 травня, через 7 днів після десанту, групу було викрито через її необачну поведінку. Повстанці обстріляли польських вояків, які розшукували десант. 1 поляк загинув, ще 3 отримали поранення.

Внаслідок короткого бою троє десантників загинули. Єдиним із групи, хто вижив, був «Сокол», який на той момент не перебував зі своїми людьми. Незабаром дізнавшись, що його групу знищено, він нібито повернувся на Захід як кур'єр. Достеменно невідомо, чи був «Сокол» зрадником і радянським агентом, принаймні такі твердження існують.

Загалом п'ятий десант завершився повним провалом. Не рахуючи можливого зрадника «Сокола», ніхто не вижив.

Доля шостого десанту

У ніч із 14-го на 15 травня англійський літак поблизу Коршівки, що в районі Коломиї, десантував третю й останню в цей день групу парашутистів. У неї входили: Михайло Деба-Аскольд-Нечуй-Нечуєнко, 31 рік, керівник групи; Іван Смарж-Малий-Пімста; Володимир Федорняк-Мирон, 25 років, старший радист; Іван Борущка — Марко Береза; Йосип Марчак, 26 років — Гриць Береза.

Повстанці успішно десантувалися і навіть змогли вийти на окружний провід ОУН. Але оскільки й про цей десант було відомо червоним від того ж Кіма Філбі, то вони доклали всіх сил для його розшуку.

Тож 7 червня силами МГБ було викрито пункт зв'язку ОУН у селі Крилос. В результаті атаки загинуло 8 підпілля, з них 4 члени парашутної групи. Єдиний, хто вижив з десанту, був Йосип Марчак. Він зміг вирватись із бою, але вже через 5 днів — 12 червня — його захопило МГБ. Подальша доля невідома.

Як і з попередніми двома групами, через злив даних висадка цієї повністю провалилася.

Сьомий десант

Якби не погана погода, сьомий десант відбувся б разом з іншими трьома 14 травня 1951 р., але саме через неможливість літака здійснитися в повітря операцію перенесли на 19-те число. Вірогідно, це і врятувало групу. Цього разу до її складу входили представники Закордонного проводу Української головної визвольної ради. Група складалася з 4 парашутистів: член УГВР Василь Охримович; радисти, старший булавний Василь Хачівський, старший булавний Петро Стиранка і старший вистун Йосиф Кіт (останні три були кур'єрами від ОУН, які пробилися на Захід у 1949—1950 р.).

Сама висадка була успішною. Групу було скинуто в районі с. Широкополе, поблизу Болехова. Чи не вперше вдалося десантуватися, не пошкодивши радіостанцій, і таки встановити зв'язок із центром. Також Охримович встановив зв'язок із місцевим центром ОУН і передав пошту.

Сьомий десант повністю виконав поставлене завдання.

Восьмий десант

Останній, восьмий, десант відбувся 12 серпня 1952 року. Групу, яка складалася всього з двох повстанців — Льва Чепиля і Юрка Стеф'юка, — скинуто поблизу села Криве, в районі Сколе.

Десант, на жаль, завершився повною невдачею. За однією версією, одразу по приземленні хлопців захопив переодягнений в УПА відділ МГБ, за іншою, — їх захопили прорадянські пастухи місцевого колгоспу. Обом десантникам запропонували співпрацювати. Чепиль відмовився. За це червоні розстріляли його в 1953 році. Доля Стеф'юка невідома.

Пам'ять живе

Загалом за 8 повстанських десантів було скинуто 27 парашутистів-упівців (до числа не зараховано зрадника Євгена Гура і можливого зрадника Мирослава Борсука).

На жаль, далеко не всі висадки були успішними. З 27 повстанців-парашутистів лише 11 змогли виконати поставлене завдання, а решта — 16 людей — або загинули, або потрапили в полон упродовж кількох тижнів після десанту.

Доля тих десантників, яким поталанило десантуватися вдало, була не менш трагічною. З 11 бійців лише один десантник, поручник Іван Хома, який брав участь у третьому десанті, зміг повернутися на Захід. Зробив він це в жовтні 1950 року. Зазначається, що він став останнім кур'єром, який зміг пробитися з України до Німеччини.

Решта 10 успішних десантників або загинули, або потрапили в полон. Як, наприклад, члени 7-го десанту, а саме Охримович і Стиранка. Їх змусили працювати в радіогри МГБ із Заходом, але вояки змогли подати звістку, що їх захоплено і розкрито. На жаль, МГБ дізналося про це і через лють від провалу і фактичної втрати двох агентів розстріляло обох.

По відновленні Незалежності в українській армії з'явилися повноцінні десантно-штурмові сили. Але ніколи не треба забувати про тих українських парашутистів, які віддавали своє життя у вогких землянках, під час нерівних боїв із сотнями й тисячами більшовиків. ■

Лариса САЛІМОНОВИЧ
Тернопільська область

ЩОБ ПАМ'ЯТАЛИ

Дух успішного бургомистра

Біля сходів, які ведуть на годинникову вежу Чортківської ратуші, відвідувачів тепер зустрічатиме бронзовий Людвіг Носс

Тритомник історії Чорткова сьогодні є в багатьох містах Європи.
Фото авторки.

Володимир Шматко і Людвіг Носс.
Фото авторки.

Тритомник на мільйон

Чорткову пасує давнина, тому ідея міського голови Володимира Шматка повернути другому поверху управлінської ратуші історичний вигляд видається абсолютно природною. Свого часу радянські чиновники внутрішній інтер'єр будівлі перепланували під свій однотипний стандарт, знищивши його унікальність. Але, як з'ясувалося, повернути давню естетику не так уже й складно. Для цього достатньо зачистити підлогу до первинного дерева, викласти стіни декоративною цеглою, а в кутку поставити великий старовинний годинник. Ніби нічого особливого не зроблено, але навкруги з'являється абсолютно інакша атмосфера, всередині якої кортить побути довше.

Ідейне перезавантаження простору теж має глибокий сенс. Скажімо, раніше у сесійній залі міськради на підвищенні стояла трибуна, аби підкреслити, що начальство перебуває над тими, хто займає місце внизу. Після реставрації тут стоятиме великий круглий стіл з дизайнерською люстрою під стелею. Тобто всі присутні візуально проголошуються рівними і, відповідно, перебуватимуть серед рівних собі.

Старовинний годинник теж виставлений на загальний огляд не випадково. Колись він був частиною інтер'єру місцевого костюлу. Після німецької окупації до Чорткова прийшла радянська окупаційна влада, яка нещадно пограбувала храм. Нові чиновники витягли звідти все, що неписалося в інтер'єр їхніх кабінетів, тому столи, стільці і шафи перекочували до ратуші. Антикварний годинник не став винятком, бо йому випала місія відбивати хвилини в апартаментах самого градоначальника. Але, на думку пана Шматка, цей раритет в історичному сенсі для міста настільки знаковий, що його мають бачити всі.

Ще одним експонатом музею став тритомник, який описує історію Чорткова. Його автор, місцевий журналіст Петро Федоришин, збирав необхідний матеріал протягом 12 років, співпрацюючи з вісьмома архівами світу. Знайдені до-

кументи довелося перекладати з шести мов. Лише на листування з іноземними закладами витратили десятки тисяч євро. «Тут містяться фантастичні історії — про замки, про людей, про картини й про всі періоди окупації», — каже Володимир Шматко. — Кожна книга має близько 700 сторінок. Їх вартість сягнула кількох мільйонів гривень. Ці книги ми розіслали по всьому світу. Вони є у багатьох бібліотеках. Це реально видатна праця, на яку поки що не зважалося жодне місто в Україні. Я дуже пишаюся цим проектом».

Пан Людвіг знімає капелюха

Біля реставрованих сходів, що з другого поверху ведуть на годинникову вежу, раніше був склад, подібний до сміттєзвалища. Сьогодні цю частину ратуші повністю присвятили Людвігу Носсу, якого Володимир Шматко назвав «найвідомішим, найкрутішим, найпродуктивнішим мером». Посаду бургомистра цей видатний чоловік обіймав у 1896—1913 роках за австрійських часів і звів фактично всі архітектурні пам'ятки, що уподібнили Чортків до європейського міста. Наступні покоління зодчих так і не змогли перевершити красу й унікальність цих будівель.

Скажімо, ратушу, де розміщується теперішня міськрада, збудували на кілька десятиліть пізніше, ніж ту, що звали при панові Носсі, але саме та, перша, найточніше передає дух старої Європи. Свого часу майбутній бургомістр навчався фармакології у Швейцарії та Данії, де йому, мабуть, полюбилися міські будиночки зі шпильчастими верхами і дерев'яними балками. Принаймні для будівлі міської управи він обрав саме цей стиль, доповнивши проект чотирикутною вежею. Годинник для неї створив відомий інженер Френкаль Готтенштафен, який проживав у Берні.

Стару чортківську ратушу особливо люблять кінематографісти. Тут знімали фільми «Вершники», «Діти підземелля», «Квартет Гварнері», «Вишневі ночі».

До ратуші з півдня примикають торгові ряди у вигляді дво-

поверхової споруди з колона-

дою. Їх і сьогодні використовують за призначенням.

Цікаво, що ім'я видатного земляка на якийсь час у Чорткові несправедливо забули. Було важко знайти навіть його фотографію. Але як тільки Петро Федоришин почав писати свій історичний тритомник, усі гідно оцінили заслуги найпродуктивнішого міського управлінця і почали шукати родинний склеп Носсів. Гробовець знайшовся на центральному кладовищі. Недавно комунальники, користуючись історичними джерелами, вже відтворили його первинний вигляд.

Пам'ять про бургомистра наразі увічнили у новій ратуші скульптурою, яка тонко передає демократичний і винайково творчий характер видатного земляка. Роботу цю виконали художниця-скульптор Ольга Біленко та архітектор Яків Біленко. На Тернопільщину митці переїхали з Києва на початку війни, де отримали можливість долучитися до історії. Тепер усіх, хто захоче піднятися на оглядовий майданчик, облаштований біля годинникової вежі, Людвіг Носс вітатиме щирою посмішкою, знімаючи капелюха.

До речі, сучасні польські історики відверто його недолюблюють. Справа в тому, що один з дідусів бургомистра був українцем на прізвище Бомів. Пізніше родина ополячилася, проте пан Людвіг, схоже, завжди пам'ятав про своє коріння. Отож, коли у 1912 році австрійці проводили у Чорткові опитування на тему: «Яка мова для вас рідна?», виявляючи національність місцевих жителів, Носс просто розгубився. Тобто не зміг обрати з-поміж української, польської та німецької, які знав бездоганно разом з латиною. Це коливання управління й досі ображає поляків. Він також підтримував створення у місті українського культурного центру — Народного Дому — на прохання місцевих патріотів.

Мер без кабінету, але з тасмюною шафою

Теперішній міський голова Чорткова мріє «зачистити радянщину» і на центральній площі міста, яка дивує графетною безликістю. Похмурий

архітектурний ансамбль тут створюють три типові багатопверхові будинки, що є фірмовою візитівкою митців епохи соцреалізму. За дахом однієї з цих сірих будівель видніються позолочені бані храму, який без цієї візуальної загорожі міг би стати окрасою головного майдану. Але оскільки у тих стінах розміщується райдержадміністрація, мрія міського голови про знесення неприємної споруди навряд чи здійсниться найближчим часом.

Ратуша міськради розташована поруч і вигідно вирізняється старовинним шармом. Вхід до неї можна назвати умовно вільним, бо відвідувачів пускають винятково до фойє. Звідси можна викликати фахівців, які через «вертушку» виходять до народу. «Люди в нас по кабінетах не ходять», — пояснює причину нетипової комунікації мер. — Цей термінал встановлений з двох причин. По-перше, правоохоронці не раз провокували нас на хабарі, встановлюючи «жучки». Може, це було колись і виправдано, адже не секрет, що інколи жителі громади для вирішення якихось своїх питань приносили нашим спеціалістам гроші, коньяки, цукерки тощо. Отже, ми зробили все для того, аби комунікація з виборцями була максимально прозорою. По-друге, термінал на вході фіксує час приходу на роботу і час закінчення роботи нашими працівниками: вставив у термінал особисту картку — й одразу все фіксується: запізнився чи прийшов на роботу вчасно. Бо був період, коли наші працівники зловживали. Отже, термінал їх (нас) дисциплінує».

До кабінету міського голови потрапити теж непросто, бо такого приміщення тут майже немає. Тобто ним символічно служить фактично порожня кімната, де можна побачити лише пральну дошку, дрон і невеличку шафу.

«У 2021 році в кабінеті вирішили замінити стару провод-

ку, поміняти старе опалення та побілити стіни», — пояснив ситуацію мер. — З цього часу тут немає робочого місця. Потім почалася війна, і два роки тут був склад військової допомоги. Тут хлопці, що йшли на фронт, отримували амуніцію. Загалом мені не потрібний кабінет. Я спілкуюсь у чатах з працівниками та жителями громади. У нас немає традиційних нарад — щодня або щотижня. Люди працюють за своїми напрямками, координація відбувається в робочому порядку».

І все ж кабінет у пана Володимира є, його він називає захристані. Дістався цей закуток теперішньому і наступним градоначальникам теж від радянських попередників. Таємничу скриньку розсекретити досить просто: тягнеш на себе дверцята згаданої шафи — і «вуаля», ти вже у невеликій кімнаті з усіма атрибутами відпочинку і підписання документів. Тобто у пана Шматка все — як у путніх управлінців, але з натяком на повну відкритість.

Попри чиновницьку нестандартність, теперішній мер Чорткова встиг зробити для міста чимало добрих справ. Його запам'ятають керівником, який модернізував систему водопостачання і зчинив справжню революцію в плані енергозабезпечення громади. Завдяки міжнародним грантам та іноземним інвестиціям тут у багатьох місцях вже встановили сонячні панелі та сучасне енергозберігаюче обладнання. «Наступний крок — монтаж сонячної електростанції на будівлі Чортківського управління водопровідно-каналізаційного господарства», — каже він. — Сонячну електростанцію встановлять на трьох об'єктах водоканалу. За нинішнього тарифу на електроенергію це дозволить заощадити понад 4 мільйони гривень та знизити вартість послуг людям».

Словом, дух Людвіга Носса, який повернувся до Чорткова, таки робить свою фірмову справу. ■

РОЗГОЛОС

850 гривень — ціна знуцання над дитиною?

Шокуючі подробиці сексуального насилля над 12-річним хлопчиком з Полтавщини

Ганна ВОЛКОВА

Напередодні нового навчального року Україну сколихнула новина: у колишньому райцентрі Котельва на Полтавщині поліцейські намагалися приховати факт сексуального насилля над 12-річним хлопчиком, яке вчинили два старші за нього підлітки. Замість того, щоб порушити кримінальне провадження, вони кваліфікували дії зловмисників як хуліганство. На основі отриманих від слідчих документів суд застосував щодо їхніх батьків доволі м'яке покарання: одна мати має сплатити 850 гривень штрафу, а інша — 1 тис. 190.

«850 гривень — це ціна знуцання над дитиною?» — резонно обурилися котельвці, дізнавшись про таке рішення, й підняли хвилю гніву в соціальних мережах. Завдяки суспільному розголосу 31 серпня четверо поліцейських, причетних до справи, були відсторонені від виконання службових обов'язків. Щодо них проводиться службове розслідування.

А за фактом знуцання над малолітнім хлопчиком відкрито такі кримінальні провадження за фактом насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло, вчинених щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років (ч. 4 ст. 153 КК України). Досудове розслідування проводиться за процесуального керівництва прокуратури Полтавської області.

«Україна молода» дізналася про деякі шокуючі деталі цієї справи.

Обурені люди під відділком поліції.
Фото «Суспільне Полтава» та з відкритих джерел.

Третій фігурант справи — син працівника ТЦК та СП?

Згідно з розповсюдженою через соціальні мережі інформацією, одного червневого дня близько 15:00 на пляжі «Мусійка» на річці Ворскла двоє 14-річних школярів влаштували ексекцію для 12-річного Родіона. При цьому третій, дорослий хлопець, фільмував на камеру мобільного телефона цей жах. Судячи зі скріншотів відео, яке вже видалене із соціальних мереж, підлітки встромили у пісок ломаку й змушували хлопчика сидати на ній. Ті, хто бачив відео, були шоковані кадрами жорстокості.

Про те, що відбувся суд над зловмисниками, які самі себе засвітили, мама потерпілого дізналася лише наприкінці серпня. Зі слів жінки, які наводять місцеві активісти, на розгляд справи її не запрошували.

Мама Родіона працює на фермі агрофірми «Маяк», має ще одного сина й доньку. За відгуками, гарна й беззахисна жінка.

Після того, як 31 серпня місцеві жителі провели під стінами поліцейського відділку стихійний мітинг, за розслідування справи взялися слідчі з Полтави. Родіону та його мамі — наляканим, виснаженим, емоційно пригніченим — вони влаштували додаткове опитування.

Мешканців Котельви обурило не тільки м'яке покарання для матерів «хуліганів», як їх кваліфікували в суді, а й те, що третій учасник, який вів зйомку сексуального насилля, а потім розповсюджував відео серед знайомих, взагалі не фі-

гурував у матеріалах розслідування.

Котельва — селище невелике, тут усі про всіх знають. І народ прямо вказує, що третім, який робив відео і керував неповнолітніми, був 22-річний син співробітника місцевого ТЦК. При цьому ніхто не хоче називатися, але про хлопця говорять, що він «утік з армії, гуляє по Котельві, вживає наркотики, гарно одягається, добре знає закони, має власного адвоката».

Багато хто, як можна судити з обговорення проблеми в місцевому пабліку «Наш край», у тому, що злочин намагалися приховати, звинувачує селищного голову Тетяну Корост, яка лише на третій день після розголосу події звернулася до мешканців громади, запевнивши їх, що ситуація під контролем. Повідомила, що потерпілій родині запропоновано кілька варіантів психологічної допомоги, а взаємодія між правоохоронними органами, службою у справах дітей, органами освіти та медицини в напрямку запобігання правопорушень у дитячому середовищі та соціального захисту дітей буде посилена.

Місцева мешканка, психолог за фахом Марина Корост сміливо заявила: «Сьогодні у нас з вами перевернувся світ, а всі мами пригорнули своїх дітей ще ближче до себе, і всі замовкли від страху: що буде далі? — написала вона на своїй сторінці у Facebook. — Усі здригнулись над насиллям неповнолітньої дитини! Дитини 12 років, а життя їй зламали. Зламали всі, хто

причетний до громади, освіти, влади! Бездіяльність та невиконання законів України спричинило це насилля! Кумівство та зв'язки, покривання своїх спричинило трагедію! Бо в нас ніяка муха не сяде на гілочку без дозволу Тетяни Миколаївни. Ніяка муха в ролі начальника поліції Котельви, директорів шкіл, освіти, суддів, прокуратури не виконує і не приймає рішень без її вказівок. Тому вони приймаються не за законами, а за її настроєм та бажаннями!»

Чому я говорю про це? Бо знову полетять голови не тих! Швидше за все, полетять з посади судді, начальника відділення поліції Андрій Аджубей, а голова Котельвської громади залишиться на своєму місці! Хоча це 100% була її вказівка, щоб ми від самого червня не знали про цю трагедію!

Прошу всіх небайдужих котельвців вплинути на дострокове закінчення повноважень Корост Тетяни Михайлівни! Бо в нас система побудована так, що всі їй підпорядковуються. Вона знищила всі альтернативи для людей!

Цей хлопчик — тригер для всього селища Котельва та Котельвської громади! Ця трагедія — лакмусовий папірець на порядність, честь, гідність, доброту та вміння співчувати ближньому. І кожен повинен зробити свій вибір: промовчати чи стати на захист Родіона та не допустити повторення таких трагедій!»

«Ми зараз боїмося за своїх дітей. Хочемо, щоб була справедливість. Адаже кривдники не понесли жодного покарання», — каже Таїса Фурдунь, мама малолітнього сина.

«Ми хочемо, щоб покарали тих, хто знуцав над хлопчиком», — додає Анастасія Демиденко. — Бо страшно відпускати дітей на річку чи навіть десь гуляти».

Підлітки можуть нести кримінальну відповідальність з 14 років

Про зловмисників та їхні родини відомо небагато. 14-річний Антон Н. навчається в Котельвському ліцеї №2, а його ровесник Михайло Ж. — у ліцеї №4.

Ім'я та прізвище третього, повнолітнього учасника злочину, відоме, його причетність до скоєння злочину перевіряють-

ся.

Батьки ж Антона та Михайла відбулися адміністративними штрафами, бо вони відповідали перед судом за «хуліганські» дії своїх синів і за те, що їх не доглянули, а не за групове умисне завдання тілесних ушкоджень та заповідання моральної шкоди.

Детальніше про судові рішення можна дізнатися з витягів із судових реєстрів від 7 серпня та 8 серпня, які підтверджують те, що перед судом постали батьки неповнолітніх гвалтівників, а не вони самі. Вчинений підлітками злочин судді Котельвського районного суду Антоніна Шолудько та Ганна Гуляєва на підставі отриманих із сектору поліцейської діяльності №1 відділення поліції №4 Полтавського райуправління кваліфікували як правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку; невиконання батьками обов'язків щодо виховання дітей.

У судових постановках дійсно нічого не сказано про згвалтування. Лише зазначено, що неповнолітні ображали, примушували оголятися, знімали з потерпілого плавки та принижували. При цьому начебто Михайло фіксував усе на телефон і в подальшому поширював відео серед своїх знайомих.

Згідно з матеріалами справи, мама одного з «хуліганів» самостійно виховує чотирьох дітей, а друга має одну дитину і вже притягувалася до адміністративної відповідальності. «Мама Антона щиро розкалася та додатково пояснила, що вона провела з сином виховну бесіду з роз'ясненням належної поведінки в майбутньому. Антон дав критичну оцінку вчиненим ним діям та обіцяв не допускати подібних чи інших протиправних дій у майбутньому», — зазначено в одній із постанов. Оскільки жінка не має постійної роботи, то її оштрафували всього на 850 гривень.

Мати іншого «правопорушника» має сплатити 1 тис. 190 гривень.

Після суду одна з оштрафованих, забравши сина, причетного до скоєння жорстокого злочину, виїхала начебто на Житомирщину.

Тим часом, згідно з ч. 2 ст 22 Кримінального кодексу України, за умисні тяжкі чи середньої тяжкості тілесні ушкод-

ження, згвалтування чи сексуальне насильство і ще за низку злочинів кримінальна відповідальність настає з 14 років! У цьому віці підлітки можуть навіть бути позбавлені волі на певний строк — від шести місяців до десяти років. Неповнолітні, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах (ст. 102 КК України).

«Відповідальність за згвалтування настає з 14 років. Особиста. Не батьків. Але, щоб внести в ЄРДР відомості й почати розслідування саме за фактом згвалтування, потрібна заява про злочин від батьків. «Хуліганство» або «адмінка» — це коли немає заяви (з боку потерпілого)», — роз'яснює в обговореннях юристка Євгенія Закревська.

«Батьки отримали штраф у суді тому, що саме адміністративний протокол склали відносно них працівники поліції, і суд може розглянути адміністративну справу тільки в межах того, що до нього прийшло. Для того, щоб притягнути особу до адміністративної відповідальності, не треба викликати інших осіб — у суді досліджують письмові докази.

Інше питання, чи є кримінальне провадження в поліції? Чи допитували потерпілого? Невже його батьки з червня жодного разу не поцікавилися, що зі справою? Чи дивився дитину експерт? Адаже, відповідно до даних судового рішення, є відео, як дитину примушували оголятися та знімати плавки», — коментує правознавиця Ганна Карпова.

Та доки тривають пошуки винних у нарузі над малолітньою дитиною, небайдужі українці створили групу «Друзі Родіона». Буквально за день її учасники зібрали понад 200 тисяч гривень для потреб потерпілої родини, в тому числі на оплату адвоката. Хоча окремі захисники зголосилися брати участь у справі безоплатно. Водночас для Родіона та його мами підшукують безпечне місце, де б вони могли відійти морально від пережитого.

«Ми не можемо змінити того, що трапилось, але ми можемо змінити точку зору на це. І в наших силах із точки зору «невдаха» зробити точку зору «суперзірка», з якою всі хочуть дружити, і ніхто не захоче ображати», — написав адміністратор групи Андрій Сахно.

У Родіона за останній день літа і за перший день осені з'явилося понад 3,3 тисячі віртуальних друзів, які готові робити для нього реальне добро. І ця цифра постійно росте.

А його справа перебуває на контролі в Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця, а також Офісу Генерального прокурора. ■

P.S. За повідомленням ГУНП в Полтавській області, наразі 15-річному місцевому хлопцеві повідомлено про підозру у вчиненні злочину та вирішується питання щодо обрання йому запобіжного заходу. Також у рамках кримінального провадження повідомлено про підозру ще одному фігуранту — 22-річному місцевому жителю, який раніше був поза підозрою слідчих. Окрім цього районний суд Полтави обрав для нього міру запобіжного заходу — 60 діб арешту без права внесення застави.

Потерпілий хлопчик (біля ломаки).

ОСВІТА

Підземний
«Перший
ДЗВОНИК»

Як в областях, що перебувають під постійними обстрілами росіян, організували шкільне навчання

Олеся МАЗУРКОВА

Через російську агресію школярам довелося продовжити навчання дистанційно — до цього можливість бачитися з однокласниками в стінах школи забрав ковід-19. Та у 2023 році українці прийшли до новітнього, принаймні для нашої країни, рішення: побудувати освітній заклад під землею.

Перша українська підземна школа з'явилася у Харкові в квітні 2024-го і з того часу успішно функціонує. І не лише вона: за даними медіагрупи «Накипіло», 2 вересня офлайн запрацювали шість метрошкіл і два протирадіаційні укриття. Усі ці заклади прийняли понад 5 тисяч учнів. Нині в Харкові будують ще три метрошколи в Основ'янському, Шевченківському та Новобаварському районах, де зможуть навчатися більш як 2 тисячі школярів. Роботи планують завершити до грудня 2024-го.

Харківщина теж не стоїть на місці: обласна військова адміністрація повідомляє, що в Люботині відкрили першу підземну школу в області. Укриття, розраховане на 400 людей, має найвищий клас безпеки — А-4. Облаштували систему опалення, вентиляції, водопостачання, встановили дизельний генератор на випадок тривалого відключення світла. Приміщення пристосували для людей з інвалідністю, передбачивши підйомник та інші елементи безбар'єрного простору. «Освітній простір навіть під час літніх канікул будемо використовувати для надолуження освітніх втрат. Дирекція закладу розробляє графік навчання у кілька змін», — зазначає голова ОВА Олег Синегубов. Кожного дня можна буде охоплювати у дві зміни 150 дітей.

Та не лише Харків може похвалитися такою підготовкою до школи. «У Запоріжжі будують третє протирадіаційне укриття, яке слугуватиме як підземна школа. Навчальний заклад буде розташований на площі 1 тис. 500 квадратних метрів, на глибині майже 7 метрів і розрахований на 500 учнів», — розповідає «Суспільне Запоріжжя». Навчальний заклад от-от відкрився, його відвідуватимуть учні одразу з двох шкіл, тож ухвалили рішення організувати навчання у дві зміни.

А ще раніше, 26 квітня цього року, голова Запорізької ОВА Іван Федоров повідомив, що до кінця року в Запоріжжі та області планують побудувати десять підземних шкіл. Одна з таких, розрахована на 500 дітей, працюватиме в селі Біленьке.

Тим часом у Миколаєві (Заводський район) відремонтували ще одне шкільне укриття: у пресслужбі міськради заявили, що тепер місто має дуже якісну захисну споруду площею 900 кв. м, яка більше схожа на підземну школу. Весь простір розділений на зони, де можна проводити навчання. А також там є можливість проводити позашкільні заняття.

Проект реалізував фонд SavED із партнерами — виданням «Українська правда», сервісом із пошуку авіаквитків Kiwi і фондом Шона Пенна CORE Response. До збору коштів також долучилась освітня спільнота Львова. Лише одним ремонтом справа не обмежилася: також було придбано якісні меблі та все необхідне для освітнього процесу. ■

Ірина ХРАМОВА

З ранку до ночі — приблизно так можна коротко описати формат одноденної поїздки журналістів столичних видань до Одеси. Загалом, у проміжок між ранковим та вечірнім потягами планувалося відвідати три локації — Одеський археологічний музей (ОАМ), дитячу бібліотеку №37 та Одеський національний художній музей (ОНХМ). Усі три різні, вони, проте, мали одну спільну рису: підготували і реалізували за допомогою Фонду «Партнерство за сильну Україну» круті проекти.

Локація перша. Археологічний

У серпні в Одеському археологічному музеї відкрилася виставка «Зміїний: острів, що боронять боги». Вона розповідає про маленький скелястий уламок суші серед бурхливого моря з героїчною історією від античних часів до наших днів, про те, що колись на Зміїному був храм Ахілла. Тут представлено експонати, знайдені під час розкопок на острові, які до цього ніколи не виставляли. Експозиція супроводжується давньогрецькими легендами й міфами, спогадами про легендарний спротив наших прикордонників у лютому 2022-го. До речі, на Зміїному, окрім прикордонної застави, з середини 2000-х діяла філія ОАМ, яку москалі зруйнували під час тимчасової окупації острова.

На перший погляд, будь-яка виставка в будь-якому музеї — річ у принципі буденна. Але не в цей час і не для цього закладу. Варто зазначити, що з початку повномасштабної війни Археологічний музей не провів жодної виставки. І на це були свої причини. Артефакти, якими володів ОАМ і які перебували в постійній експозиції, були надійно сховані (утім, як і в більшості музеїв країни). Люди, що працювали в Археологічному, хто виїхав, хто звільнився, залишилося лише всім науковим співробітникам. Фінансування звелось до мінімуму.

І ще такий нюанс: саме цей музей підпорядковується не Міністерству культури, а Національній академії наук України. Відповідно, його діяльність оцінюється не за успішними вернісажами чи заходами із залучення нових відвідувачів, а за науковою роботою, публікацією монографій тощо. Однак через посилені безпекові вимоги вести зараз археологічні розкопки на території Одещини категорично заборонено, тож і наукова діяльність практично зійшла нанівець.

І от усупереч негативним обставинам і факторам музейникам вдалося організувати по-справжньому вибухову виставку про історію легендарного острова Зміїний, яка зрушила одночасно кілька пластів у житті самого ОАМу. Залучення донорської підтримки (гранта від Фонду в рамках програми «Спадщина. Простір для роботи») допомогло створити якісний продукт, закупити нове професійне обладнання — галерейні світільники, вітрини (які залишаться в музеї), випустити марки (привіт, Укрпошто!), повернути людей на роботу. А ще Археологічний отримав новий досвід співпраці з мистецькими кураторами. Але найцінніше — він відкрився для відвідувачів.

Локація друга. Читальня

Одеська бібліотечна система для дітей має у своєму складі 22 бібліотеки. Дитяча бібліотека №37 — одна з них. Вона розташована в Пересипському районі, досить далеко від центру міста. Розваг «на районі», окрім читальні, раз, два — і нема. Тут журналістам представили сучасний простір для підлітків, на який після ремонту перетворилося одне з приміщень книгозбірні. З новими комп'ютерами, зручними кріслами й стільцями, афоризмами на стінах, стильними полицями й люстрами у скандинавському стилі, Каменярем і Кобзарем у коміксах — влучному поєднанні форми і змісту. У цьому просторі хотілося затриматися «на подовше», що дорослі, зловживаючи гостинністю юних читачів, і зробили. А діти в цей час із погано прихованим нетерпінням чекали під дверима, коли ж нарешті їхнє приміщення звільнять.

Загалом ішлося не лише про ефективно витрачені на ремонт грантові кошти.

МУЗЕЙНИЙ ПРОВУЛОК

Я поведу тебе в...

Як за підтримки міжнародних донорів трансформуються культурно-мистецькі інституції Одеси

Острів Зміїний — місце нашої сили.

«Пані лягли і просять»: Катерина II гарно вмонтилася у дворі Одеського національного художнього музею.

Фото авторки.

ти. Важливо, що проект на етапі розробки обговорювали з дітьми, і це їхні думки про те, якою вони хочуть бачити свою бібліотеку, лягли в його основу. Стратесія допомогла виявити запити цільової аудиторії і максимально врахувати їх при плануванні простору. Тому дітям тут так подобається. Ну і бонусом вони ще й книжки читають.

Локація третя. Художній

125-річчю Одеського національного художнього музею присвячено виставку «Музейна історія». Експонати — старі фотографії, відео і тексти. Архівні світлини, зроблені зі скляних фотонегативів, у прямому сенсі рухалися в повітрі. Бо звисали зі стелі на довгих шнурах. Відвідувачі пересувалися у просторі експозиції між ними, часом чіпляючи то плечем, то рукою, — і тоді персонажі на фото оживали, крутилися, поверталися іншим боком.

Досить несподіваний перехід зі статички в динаміку людей, які очолювали та розвивали Художній музей 10, 40, 70, 100 років тому. Художники, мистецтвознавці, зберігачі. Кириак Костанді, Цві Емський-Могилевський, Василь Нестеров, Ольга Карпенко, Олександр Ройтбурд.

Куратор виставки Валерій Коршунов розповів про роботу команди (кістяк якої становлять досить молоді люди, що прийшли на роботу в ОНХМ при Олександрі Ройтбурді) з архівами, про особистості директорів Художнього в різні історичні пе-

ріоди, про те, як створювали цей проект.

Спілкування потроху вийшло за рамки «Музейної історії». Валерій ніби розмірковував уголос на різні теми. Пишався менторством ОНХМ на проектах в ОАМ та дитячій бібліотеці і що ніби все вдалося і навіть перевершило очікування. Тішився, як українізується Одеса, бо саме звідси надходить найбільше скарг мовному уповноваженому на порушення мовного закону у сфері обслуговування. І водночас визнавав, що не все так просто, інколи в музеї змушені повертати греші відвідувачам, бо ті не бажають слухати екскурсії українською.

Так само і з пам'ятником Катерині II, який уже не височіє в центрі міста, а зберігається в сарайчику з металевого профілю на території музею. Мистецьку акцію під царицю ще не придумали. Але дуже хотіли б, щоб вона десакралізувала цю дражливу постать, бо пристрасі «по бедной Катеріне» ніяк не вщухнуть.

Епілог

Маленька серпнева подорож на південь — це як маленька чорна сукня. Дівчатка мене зрозуміють. Навіть якщо роками ти не дістаєш її з шафи, все одно вона має бути. Лише для того, щоб якось вдягнути — і відчутти себе іншою людиною. Наповненою ресурсом і сенсами, красою і теплом, новими знайомствами і враженнями, кольорами і бризом, спогадами про літо, платани, коктейль «Уго» на березі моря... Таки мені є що вам сказати «за Одесу». ■

ДОВІДКА «УМ»

Фонд «Партнерство за сильну Україну» (ФПСУ) — це спільна донорська програма уряду України та восьми країн-партнерів: Великої Британії, Естонії, Канади, Нідерландів, Сполучених Штатів Америки, Фінляндії, Швейцарії, Швеції. Він реалізує проекти в деокупованих і прифронтових громадах, а також на національному рівні. Метою ФПСУ є зміцнення стійкості українського уряду в умовах російської агресії та посилення його спроможності надавати критично необхідну допомогу громадам у співпраці з громадянським суспільством, ЗМІ та приватним сектором.

Престур в Одесу організований у рамках програми «Спадщина. Простір для роботи» Фонду «Партнерство за сильну Україну».

НОМІНАНТ

Фешн-чарівниця

фотозадзеркалля

Костянтин РОДИК

Перше враження від зустрічі з книгою Енні Лейбовіц — це найкраще фотовидання за часів Незалежності. Та хоч на українському ринку ніша фотоальбомів є найменш заповненою, одразу пригадалися декілька пам'ятних видань. Тож скажу обережніше: новинка — одна з найкращих, що вийшли впродовж тридцяти років; можливо, одна з п'ятірки найкращих.

Наша «Лейбовіц» — ліцензоване видання. Тобто адекватне американському (2021), включно з обкладинкою. Якраз тут, у вимушено копійкованій обкладинці, — головний ризик для українського видавця. Вітчизняному читачеві вона майже нічого не говорить: нейтральне тканинне тло з двома малознайними написами. Для західного читача все виглядає навпаки: Дивокрай (Wonderland) — миттєво упізнавана альяція на всесвітній літературній бренд Льюїса Керрола. У нас же цей твір частіше перекладали як «Алісу в Країні Чудес» або «в Країні Див» (і лише в останні роки — «у Дивокраї»). Другий напис на американській обкладинці також не потребує там розшифрування: Лейбовіц — сучасна ікона тамтої фотографії. Аналогічно у нас щойно видано книжку, де на так само «порожній» обкладинці лише одне слово: «Жадан».

Отже, «сіра» палітурка Лейбовіц — як метафора перших рядків Керролового суперлонгселера: «Аліса тяжко занудьгувала, сидячи на березі без діла. Разів зо два зазирнула вона до книжки, яку читала її сестра, але не знайшла там ані малюнків, ні розмов. «Ет, чого варта книжка без малюнків та розмов?» — зітхнула Аліса». Розгортаємо альбом — і опиняємося у казці. Лейбовіц — як Керрол.

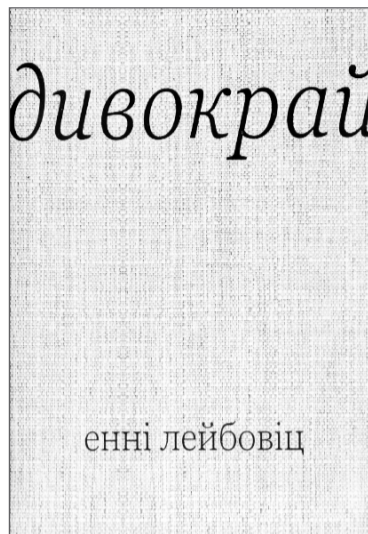
Ризикну припустити, що масовий український читач дізнався про Енні Лейбовіц хіба по тому, як вона влітку 2022-го приїхала до Києва, аби завітати Олену Зеленську для обкладинки нью-йоркського Vogue. І ще більш ризиковане припущення: те число журналу з багатомільйонною аудиторією (усередині ще й репортажна фотосесія) вплинуло на західний світ принаймні не менше за тодішні відеоконференції її чоловіка-президента, бо воно позитивно апелювало до величезної, зазвичай аполітичної, маси виборців.

У передньому слові до нашого альбому редакторка нью-йоркського Vogue Анна Вінтур означає впливовість Енні Лейбовіц: «Канонічні тепер портрети нашого часу... За ними всіма стоять великі історії». Лейбовіц знімала для Vogue королеву Єлизавету, Ненсі Рейган, Мішель Обаму, Гілларі Клінтон, Меланію Трамп, Джилл Байден, Ненсі Пелосі, Камалу Гарріс. Гадаю, всі ці світліни свого часу допомогли їхній політиці й усі вони — геть незвичні з огляду на традиційний спосіб репрезентації

перших леді. Наприклад, вагітна пані Меланія позує на трапі літака оголеною, а її чоловік, Дональд, відсторонено чекає за кермом автівки поруч. На Меланії лише бюстгальтер «от кутюр» та скинутий поза плечі того ж штибу халат. Коли Лейбовіц отримала перше завдання на фешн-зйомку (наприкінці 1970-х від Harper's Bazaar), редакторка напучувала її: «Ти можеш зробити фото у будь-якій спосіб. Але завжди дивись на одяг. Ти маєш лишатися вірною моді». Усі згадані світліни (окрім Зеленської, зробленої пізніше) — у нашому альбомі. І, як каже у тій же передмові сама пані Лейбовіц, «фотографія настільки простора, що включає і портрет, і репортаж, і сімейну фотографію, і модну».

Фотографка-мільйонерка Енні Лейбовіц видала в Америці шість альбомів — не за власні гроші, а коштом найвідоміших видавців. За тієї шаленої конкуренції, що існує на фотовидавничому ринку Америки, це поважна кількість. Так, Річард Аведон, якого наша авторка вважає за натхненника, має вдвічі більше книжок, але він відійшов двадцять років тому і перетворився на класичного класика. У Лейбовіц це попереду. «Дивокрай» презентує її як метра фешн-фотографії, спадкоємиці Аведона. Цей відлам рекламного світлярства ще на порубіжжі 1920–30 років заволонув ринком і досі являє собою інкубатор фотографічного креативу. Диктують моду Vogue та його одвічний конкурент Harper's Bazaar (обидва мають українські філії). До цих видань запрошують лише тих, хто у фотосвіті вже відбувся. Лейбовіц до цього відбулася аж так, що у неповні тридцять років стала фінансово незалежною особою зі славою топпортретистки.

Наш альбом відкривають дві світліни, зроблені двадцятидворічною Енні Лейбовіц під час туру Америкою гурту Rolling Stones (1972): дружина лідера групи Б'янка Джаггер в аеропорту та знесилений після концерту Кіт Річардс, що спить. З одного боку, блискучі репортажні фото (тоді ще черно-білі), з іншого — домінуючий фокус на одязі персонажів зйомки. Одяг — суспільна зброя, комунікативне домінування завжди досягалося завдяки йому. Це розуміла юна Лейбовіц, і це в ній привабило перебірливих редакторів модних журналів. Перша ж пропозиція була зірковою — зробити фотосесію з Марго Гемінгвей, онукою-супермоделлю (1977). Утім, тих

знімків авторка до альбому не подала. А до світу фешн-фото пані Лейбовіц увійшла двадцятьма роками пізніше. Про цю значущу затримку в нашому альбомі нічого немає — все це й без того добре відоме західному читачеві.

А для орієнтації читача українського вельми помічною буде торік перекладена книжка американського журналіста-біографа (лауреата Пулітцера за свою попередню працю) Бенджаміна Мозера «Зонтаг. Життя і творчість» (Л.: Видавництво Анетти Антоненко, 2023) — біографія Сюзан Зонтаг, «найупізнаванішої письменниці покоління» 1960-х, як значить автор. Ніяк коментувати це твердження не можемо, оскільки українською не перекладено жодного її роману, але есеїстика пані Зонтаг виходила у нас неоднораз — засвідчую її широту-глибину, а надто проникливу ексклюзивність у розумінні феномену фотографії як такої, навіть на тлі Барта і Беньяміна.

Мозер пише: «Коли Енні Лейбовіц познайомилася із Сюзан, вона вже була знаменитою навіть за стандартами світу Сюзан... Познайомившись із Сюзан, Енні сподівалася зробити наступний крок і — з допомогою великого фотокритика — перебраться з вітрини газетного кіоску на музейну стіну». Але все виявилось складніше: жінки зблизилися і були партнерками упродовж п'ятнадцяти років, аж до відходу Сюзан (2004). У книжці багато цікавого про ці стосунки, але нас нині цікавить рання біографія Лейбовіц.

Батько, офіцер ВПС США, «забезпечив» малій Енні кочове дитинство. Мозер інтерпретує це так: «Для фотографа здатність стихійно опинятися в найрізноманітніших місцях, правильно оцінювати атмосферу й ситуацію та отримувати те, що треба, виявилася дуже цінним хистом». Зрештою відірвалася від батьків, неповнолітньою з'їздила пожити в ізраїльському кібуці, швидко повернулася і вступила до школи мистецтв Сан-Франциско. То було літо 1967-го: неподалік вирувало «Літо кохання» — 100 тисяч молоді у величезному таборі: «Дім від марихуани

ЛІДЕРИ ЛІТА: ВІЗИТІВКА

«Лідери літа» — це видання першої половини року, що набули найвищої експертної оцінки. Номінантів подано за абеткою, оскільки місяць «розставити» — з урахуванням повного річного репертуару — експертна сесія рейтингу-2024 наприкінці грудня. Списки інших підномінацій опубліковано на нашому партнерському сайті «Бук-воід» та на facebook.com/knyzhkaroku.

Малярство/фотографія/пластика

Алла Горська. — К.: Родовід, 300 с. (п)
Люсія БОНДАР, Сергій МЕЛЬНИЧЕНКО. Conceptual Photography. Сучасні фотографічні експерименти з техніками та образами. — К.: Creative Publishing, 272 с. (п)
Пітер ГУДЖАР. Ріальто. — К.: Родовід, 240 с. (п)
Діана КЛОЧКО. Автопортрети тринадцяти українок. — К.: Комубук, 212 с. (о)
Ірина КОТЛОБУЛАТОВА. Єврейські фотографи та фотостудії Львова (1860–1939). — Л.: Видавництво Старого Лева, 672, с. (п)
Енні ЛЕЙБОВІЦ. Дивокрай. — К.: ArtHuss, 440 с. (п)
Паола УТЕВСЬКА, Дмитро ГОРБАЧОВ. Будинки із левами. Нариси історії українського візуального мистецтва. — К.: Дух і Літера, 568 с. (п)

плавав над концертами, групами медитаціями та сексуальними вакханаліями, шлях до яких відкрили протизаплідні пігулки та досягнення в галузі лікування венеричних хвороб», — описує ситуацію Мозер. Енні Лейбовіц була тоді хіба віддаленим спостерігачем.

Але того ж року почав виходити журнал «Роллінг Стоун», вплив якого на принаймні два покоління молоді (а це нинішні можновладці) важко переоцінити. Мозер веде далі: «Енні пощастило випадково набрести на щойно створений журнал, який потім став символом цілого покоління». Принесла редакторові свої знімки з кібуцу та з популярних тоді антив'єтнамських акцій. І — умовила дозволити сфотографувати Джона Леннона. Зроблений нею портрет зблизку потрапив на обкладинку «Роллінг Стоун» у січні 1971 року. Реагуючи на та той знімок, New York Times спрогнозував майбутнє авторки: стати «приворотним художником найвідоміших людей нашої епохи».

Так і сталося. Лише на обкладинці журналу «Роллінг Стоун» фото Лейбовіц з'являлися понад п'ятдесят разів. «Вона не тільки демонструвала тих, хто вже здобув славу. Вона творила знаменитостей. Портрет, зроблений Лейбовіц, значно більшою мірою, ніж анотація Зонтаг, — дарував такий статус, який не міг дати знімок жодного іншого фотографа», — свідчить Мозер.

Аж ось 1999-го Анна Вінтур попросила Енні Лейбовіц (геть несподівано для неї) зробити в Парижі фотосесію модного одягу із супермоделлю Кейт Мосс і суперрепером Шоном Комбзом. Заголовне фото сесії (на мосту через Сену) стало підручковим: ракурс, небо, архітектура, пози. Пізніше авторка згадувала: «Це було мистецтвом перформансу».

Власне, перформанс і є осердям творчості Лейбовіц. Так, не вона вигадала знімати фешн-історії для Vogue, але вона надала їм статусу, порівняваному з класичною книжковою ілюстрацією. Як-от фотосесія «Аліса в Дивокраї» — колись я спеціально вивчав історію ілюстрування Керрола й може засвідчити: книжка зі світлинами Лейбовіц виглядала би перфектно. А ще в альбомі на понад чотириста сторі-

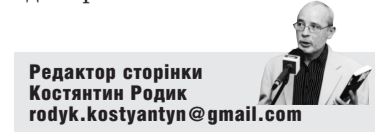
нок знайдемо гідне візуальне фотосупроводження «Ромео і Джульєтти», «Чарівника країни Оз», п'єси нобелівського лауреата Гарольда Пінтера «Зрада» та відомих кінофільмів «Небезпечні зв'язки» та «Марія-Антуанетта».

Енні Лейбовіц від початків своєї кар'єри тяжіла до символічної журналістики. Звідси увага до спортивних сюжетів. Одна з її книжок — про літню Олімпіаду 2004-го у США (у нашій книжці є кілька знімків звідти). Хоч-не-хоч виникає порівняння з Лені Ріфеншталь: схожа стилістика, ракурси, замилювання тілом. Але це не запозичування/відштовхування, а, радше, тяглість традиції: спортивне фото колись, наприкінці 1920-х, відокремилось саме від фешн-фотографії.

Лейбовіц надається на багато інших інтерпретацій. Майстерка композиції та створення задзеркальних сюжетів, вона водночас подає зразки як вуличного фото, так і суто студійного колективного портрета. Пам'ятаєте, як у дитинстві фотограф нам казав: дивимось в об'єктив, зараз випурхне пташка! У Лейбовіц куди тільки учасники групи не дивляться — перехресні погляди утворюють історію, якій загісно у рамках кадру. Часом вистачає одного скісного погляду, за яким полює фотографка, щоб змінити усю атмосферу знімка: подивіться на уміщені в «Дивокраї» світліни з Софією Копполоу, Пенелопою Крус, Анджеліною Джолі та Бредом Піттом чи з Кейт Бланшетт.

Щодо крайньої персонажки: «Після стількох фотосесій, що ми провели за роки, якось Кейт сказала мені: «Ти не буваєш задоволена, правда?». Ці слова не дають мені спокою, бо, найімовірніше, вона має рацію». Біограф Мозер згодний: «Неможливий перфекціонізм».

Лейбовіц якось висловила фак: «Суть цього заняття — те, що здається, а не те, що є». До її фешн-альбому це пасує якнайліпше. Магія вбрання і антуражу. Вона інтегрувала до спільного знаменника те, що поокремо робили у малярстві Вагто і Фраґонар та Маґрітт і де Кіріко. ■

Редактор сторінки
Костянтин Родик
rodyk.kostyantyn@gmail.com

■ ГАСТРОТУР

Смачна Україна,

або Кулінарна палітра Батьківщини

■ Дарка КОХ

Тільки після початку війни гостріше відчуваються якісь елементи нашого життя, які ми могли втратити, а деякі й тимчасово втратили. Скажімо, як нестерпно хотілося рік тому херсонських кавунів, а цьогогоріч — мелітопольської черешні, як ще більше смакує закарпатський бограч чи львівські плячки. Багато українців за ці роки, частіше не зі своєї волі, почали вивчати географію рідного краю, а разом і його традиції, історію, культуру, в тому числі й кулінарну. За сімейними обставинами нещодавно довелось проїхатися кількома областями України. Сказати, що вкотре закохалася в рідну кухню, — нічого не сказати. Перепробувала свого часу всякого-різного, але смачнішого за наші деруни, сирники чи печеню ще треба пошукати.

■ Креативне Рівне

Завжди об'їжджали по окружній цей обласний центр, але не цього разу. Прочитала в інтернеті, що в Рівному відкрили мистецьку кав'ярню «Творча оселя», де можна оглянути і придбати авторські роботи господаря цього «смачного» закладу, а також скуштувати виготовлені тут-таки креативні десерти, тож вирішила заглянути сюди.

І креативність цих тістечок чи тортків не лише в назвах, а й у подачі, вже не кажучи про неперевершений смак. Скажімо, десерт «Копальня» нагадує рівненську землю — багату не лише ґрунтами, а й бурштином, який у цій землі добувають. Господар кав'ярні не лише «заморочився» зовнішнім виглядом «Копальні», смаковими якостями її страв, а й замовив спеціальні ложечки-лопаточки, якими можна добути з десерту... бурштин. Так-так, усередині ви можете знайти щось на зразок янтарного камінчика, звісно ж, істівного. Та й інші смаколики виглядають дуже вишуканими, оригінальними та надзвичайно смачними. Тож, проїжджаючи Рівне, зазирніть до «Творчої оселі», щоб насолодитися атмосферою мистецтва, яке твориться поруч, та тонкими смаками.

■ Файне місто Золочів

Ідучи трасою Київ-Львів, ви можете зробити невеличкий гак, щоб оглянути чарівний Підгорецький замок, а потім заглянути на хвильку й до Золочівського. А разом насолодитися цікавим борщовим смаком... морозива. Так, мережа

■ Зеня ЗВАРИЮШКА

Вродило цього року і збіжжя, і городни, й особливо фруктів, та так, що й відтин ламається — тільки й встигай готувати та переробляти. Зате взимку дістанеш із полиці в комірчині баночку якоїсь смакоти і ласуватимеш літом, його неперевершеними смаками і запахами. Але годі теревенити — пора братися до справи.

Була в гостині у родичів, походила по саду, пораділа багатству нашої землі та й гостинчиків додому привезла. От тепер сиджу, думаю гадаю, що з того всього приготувати. Особливо турбують сливи, адже вони ніжні, швидко псуються. Мабуть, зроблю ткемалі — улюблений соус до м'яса, кисло-солодкий, пряний і дуже смачний. Останнім часом хазяйки полюбляють різні експерименти з прянощами (скажімо, ткемалі з каррі), я ж пропоную традиційний рецепт. Правда, грузини беруть особливий сорт слив для цього соусу, в мене ж звичайна солодюща угорка. В цьому є свої переваги — цукру піде менше.

Отож беремо 2 кг слив, головку часнику, 2 (хто любить дуже гострий соус, то й 3) стручки гострого перцю, 2 ст. ложки солі без чубка, 200 г цукру (якщо сливи дуже солодкі — тоді 150

«Файні льоди» (що з галицького діалекту означає «гарне морозиво») виготовляє таку цікавинку. Звісно, це на любителя, але мені такі льоди залетіли на ура, до пари я ще спробувала морозиво зі смаком горгонзоли та груші (в ньому справді були шматочки цього фрукта і відчувався смак мого улюбленого сиру). Було ще морозиво зі смаком пармезану та іншими незвичними як для десерту смаками, тож не потрібно їхати світами, щоб скуштувати щось екзотичне.

До речі, у Золочеві не забудьте скуштувати місцеву піцу з горгонзолою, грушею та карамелізованими горіхами — це рай для гурманів.

■ У гості до Роксолани

Дорога на Івано-Франківськ пролягає через Рогатин, і тут обов'язково потрібно зупинитися, щоб оглянути дерев'яну церкву Святого Духа XVI століття, що входить до списку спадщини ЮНЕСКО, вклонитися нашій славетній землячці Роксолані, а також скуштувати дуже смачних дерунів у місцевій їдальні, яка пам'ятає ще радянські часи, або ж відвідати місцевий ресторанчик «Прованс» (ну любимо ми все іноземне), де готують надзвичайно смачний салат із печених буряків (забула його назву).

Ось тут зробимо зупинку, адже мусимо записати цей рецепт: буряки, попередньо помивши, запікаємо зі шкіркою (краще на грилі, але можна в духовці чи мікрохвильовці), вихолоджуємо і нарізаємо кубиками. Сир фета також нарізаємо кубиками. Апельсини розділяємо на дольки, знімаємо шкірочку. Салат рукола розділяємо на листочки. Всі інгредієнти красиво викладаємо на тарелю, посипаємо насінням кунжуту і поливаємо соусом. Для соусу потрібно змішати кілька столових ложок соєвого соусу та олії (краще оливкової) з ложкою меду.

■ Урбаністичний Франек

Здавалося б, ще донедавна провінційний (не ображайтеся, любі франківці, але географічно це так і є) Івано-Франківськ раптом став схожим на ігристий напій, який переливається через вінця келиха, — старовинному Станіславову стало тісно у своїх рамках. Наплив українців зі сходу та півдня країни, які рятуються від війни, відчувається скрізь у місті — це і заповнені вулиці затишеного й тихого колись міста авто з немісцевими номерами, переповнені кафе й ресторани,

■ СОУСИ

У комірчину

Традиційний соус ткемалі

г), 1 ч. л. меленого перцю, кілька гілочок свіжої м'яти (зрештою, суха також підійде) та пучок кінзи. Особисто я кінзу не дуже люблю, тому й не даю її в цей соус (хоча справжній соус ткемалі просто неможливий без неї). Зрештою, ми ж для себе робимо заготовки, а не на конкурс кулінарів!

Сливи миємо і видаляємо кісточки, кладемо в каструлю і проварюємо до м'якості. Зливаємо зайвий сік зі слив і далі ставимо варити. Тим часом часник чистимо від кожурки, перець — від насіння, кінзу ополіскуємо і дрібно нарізаємо, з м'яти обриваємо листочки і подрібнюємо.

Коли сливи повністю розваряться, додаємо до них перець, подрібнений часник, сіль, цукор, чорний мелений перець і варимо ще хвилини 10, а потім подрібнюємо все за допомогою блендера до гомогенної структури. Тепер у цю суміш додаємо кінзу та листочки м'яти,

Бануш по-святковому.

зарезервовані задовго і надовго готельні номери й апартаменти. Проте атмосфера Франека (як називають своє місто місцеві) нікуди не зникла — неспішний плин життя, кількість квітів на вулицях і в кафе, запахи смачної їжі й ароматної кави. Що-що, а готувати у Станіславові вміли і вміють.

Відразу спадає на думку неперевершена кулінарка Дарія Цвек, яка все своє життя прожила в цьому місті, іменем якої названо вулицю, табличка з її ім'ям висить на будинку, де вона проживала. Її (та й не тільки, адже у Галичині кожна поважна газдиня вміла чудово готувати) гастрономічні традиції підхопила сучасна молодь. Так, посеред міста, на місці колишнього заводу «Промприлад», розгорнулася ціла творча лабораторія, де, окрім коворкінгів, майстерень, кав'ярень із дивовижною терасою на верхньому поверсі, є ще й невелика броварня, в якій варять крафтове пиво зі смаком, скажімо, шоколаду чи томатів. Також у центрі міста є чимало кафе, кнайп (барів по-місцевому), ресторанчиків. В обідню пору тут складно знайти вільний столик, проте якщо ви вже потрапили в якийсь заклад, голодними не вийдете — все настільки смачно, а ще по-мистецьки оформлено. Скажімо, у знаменитій на весь Франек «Десятці» (ресторанчик у центрі міста) можете скуштувати ціка-

вий освіжаючий напій «Комбуча», з'їсти незвичний, як на смак українця, журек або ж традиційний для гуцулів бануш. Проте це святковий бануш, приготування якого має свої секрети.

■ Бануш по-святковому

Звичайний бануш готують на воді, проте, якщо ви готуєте святкову страву, варто взяти вершки або ж сметану (але тоді страва буде трошки кислуватою). Тож беремо 0,5 л вершків і 200 г кукурудзяної крупи, дрібної солі. Заправляти бануш можна висмаженими шкварками або ж смаженими грибами (звісно, найкраще білими, але з лисичками ця страва також надзвичайно смачна).

Беремо чавунний казанок (якщо немає, то підійде каструля з тефлоновим покриттям, щоб каша не прилипла і не підгоріла), вливаємо вершки і доводимо до кипіння. Всипаємо потрошки кукурудзяну крупу, постійно помішуючи дерев'яною (і тільки дерев'яною!!!) ложкою, щоб не пригоріло. Коли крупинки повністю розм'якнуть, знімаємо з плити й інтенсивно розмішуємо, доки на поверхні не з'являться краплинки масла. Тоді викладаємо бануш на тарелю і прикрашаємо кубиками (можна просто покришити) бринзи і поливаємо топленим смальцем разом зі шкварками або ж смаженими в сметані з цибулькою грибами. ■

варимо хвилини 10. Можна подрібнювати сливи разом із зеленню, але зі шматочками кінзи соус виглядає цікавіше.

Отже, після останніх маніпуляцій із зеленню киплячий соус розливаємо по баночках і закручуємо (краще брати невеличкі ємкості, щоб ткемалі можна було з'їсти відразу, а не зали-

шати надовго).

У кого є підвал чи прохолодна комірчина, до соусу при готуванні оцту не додаємо. Я ж тримаю всю консервацію в квартирі, тому перестраховую себе і додаю до ткемалі (тим паче, що сливи я беру завжди солодкі) трохи оцту — приблизно 50 мл на 2 кг слив. ■

Ігор Суркіс
президент ФК «Динамо» (Київ)

«Масмо вигравати свої домашні та виїзні матчі, щоб досягти мети, якої ми усі прагнемо — і уболівальники, і футболісти, і тренери, і я, як президент клубу — повернути золоті медалі до Києва, а найголовніше — гідно виступити у Лізі Європи».

Олексій ПАВЛИШ

За кілька тижнів після завершення Олімпіади традиційно розпочинаються і головні ігри чотириріччя для параатлетів, на яких українська збірна останнім часом бореться за топ-5-топ-10 медального заліку.

Цьогооріч до Парижа, куди, до речі, допустили і майже 90 «нейтральних» російських спортсменів, наша делегація на чолі з президентом Національного комітету спорту інвалідів Валерієм Сущкевичем відправила 142 паралімпійців. Головну ставку, як і раніше, роблять на плавців. І вони одразу ж почали доводити свій статус найкращих паралімпійців планети!

У перший змагальний день медальний залік для «синьо-жовтої» збірної срібними нагородами у басейні відкрили Антон Коль (100 м на спині, клас S1) та Ірина Пойда (200 м вільним стилем, S5). А Анна Гонтар (50 м вільним стилем, S6) та Олександр Комаров (200 м вільним стилем, S5) стали бронзовими призерами.

Ще чотири медалі українці здобули наступного дня. Перше «золото» та другу для себе медаль Парижа здобув Олександр Комаров, який був найшвидшим на 100-метровці вільним стилем.

«Враження як дуже хороші, так і не дуже. Те, що показав дуже гарний результат, покращив час та виборов золоту нагороду, — це добре. Проте було таке відчуття, що важче було вибороти цю медаль, ніж попередню на вдвічі довшій дистанції. Наприкінці було важко, але я знав, для чого я це роблю, я цілеспрямовано готувався до цієї дистанції.

Подіум з «нейтральним» плавцем? На п'єдесталі знав, що буде грати наш український гімн, і почувався впевнено, це було почуття гордості. Я сам із Маріуполя, пережив важкі часи під бомбардуваннями. Мої всі минулі нагороди згоріли у Маріуполі, і до росіян я ставлюся дуже негативно, бо вони хоч і виступають як типу

ПАРАЛІМПІАДА

Сильні духом

Українські паралімпійці здобули вже понад 30 нагород на Іграх у Парижі

43-річна Оксана Зубковська виграла «золото» на п'ятій Паралімпіаді поспіль.

Фото: thegaze.media.

«нейтральні», але вони підтримують війну і радіють смертям українських людей. І тому я не можу бути поруч із цими людьми», — оцінив свій виступ Олександр.

Натомість Ірина Пойда додала до своєї колекції ще одне «срібло» (100 м вільним стилем). Того ж дня лік медалям відкрили і легкоатлети — Владислав Білий став другим у метанні списа (клас F38), а На-

талія Кобзар (клас T37) фінішувала третьою на 200-метровці.

Ще більш урожайним вийшов третій змагальний день, який приніс Україні аж 11 нагород. Зокрема, історичну медаль (бронзову) в міксті настільного тенісу завоювали Віктор Дідух та Ірина Шинкарьова (клас XD17). А параатлети з ураженням зору Володимир Пономаренко

та Роман Данилюк (клас F12) додали до скарбнички одразу дві медалі у штовханні ядра: Володимир став другим, а Роман — третім.

Плавці Андрій Трусов та Євген Богдайко (клас SM7) принесли Україні ще один подвійний подіум на 200-метровці комплексом. А Єгор Дементьев (клас C5) фінішував другим на дистанції 4000 м у велотреці.

Четвертий день Ігор подарував Україні не лише золоті медалі, а й світові рекорди. Спочатку свій високий клас підтвердила стрибунка в довжину з порушенням зору Оксана Зубковська, яка виграла вже п'яті поспіль Ігри. Їй же, до речі, належить і світовий рекорд.

«Я дуже щаслива. Звісно, цю нагороду я присвячую нашим військовим, хлопцям і дівчатам. Дуже вдячна, що живу в нашій країні, що мала нагоду підготуватися до цих змагань саме в Україні. П'яте поспіль «золото» — дещо неочікувано, бо на Іграх у Токіо я сильно травмувалася. Думала, вже не вийду стрибати. Але від початку повномасштабного вторгнення мені хотілося представляти Україну, підтримувати наших героїв хоча б емоційно. Ця перемога — для українців», — поділилась емоціями Зубковська.

Ще одним героєм дня став плавець Михайло Сербін (клас S11 — майже повне порушення зору), який у 100-метровці на спині не лише фінішував першим, а й оновив власний світовий рекорд. Данило Чуфаров на цій же дистанції став третім.

Наступного змагального дня знову порадували легкоатлети і плавці. На 50-метровці на спині у класі S3 (ураження опорно-рухового апарату) тріумфував Денис Остапченко. А Ігор Цветов не мав собі рівних у забігу на 100 метрів серед атлетів із помірним ураженням ніг.

Таким чином, станом на вівторок Україна замикала топ-10 таблиця про ранги з 34 нагородами (5 золотих, 12 срібних та 17 бронзових). А в трійці лідерів — Китай, Велика Британія і США. ■

Григорій ХАТА

Процедура створення у вітчизняній футбольній прем'єр-лізі єдиного TV-пулу тривала дуже довго. Упродовж восьми років клубизасновники УПЛ шукали порозуміння в питанні об'єднання. І ось, після тривалих дискусій та спорів, керівництво Ліги повідомило про початок нової глави в своїй історії: «Всі клуби УПЛ підтвердили, що дивляться у майбутнє разом, а UPL TV — чудова платформа для розвитку і популяризації УПЛ, на якій, завдяки об'єднанню зусиль, для всіх учасників відкриваються нові можливості для інновацій, спрямованих на підвищення рівня професіоналізму, створення комфортних умов для залучення спонсорів та партнерів, покращення інфраструктури та прогресу чемпіонату України».

А прогресу український футбол потребує безсумнівно. Другий сезон поспіль Україна матиме лише два клуби в осінній частині єврокубків — а це найскромніший за останні 15 років результат.

У новому єврокубковому сезоні «Шахтар» зіграє в еліт-раунді Ліги чемпіонів, а «Динамо», не зумівши впоратися з австрійським «Зальцбургом» у повторному матчі плей-оф кваліфікації ЛЧ (після поразки 0:2 — нічия 1:1), перевірить свої сили в основному раунді Ліги Європи. (Двічі програвши в плей-оф кваліфікації Ліги конференцій Бетісу, без єврокубків залишився «Кривбас».) І тут на футболістів уболівальників, як і на самих учасників змагань, чекає важлива деталь.

Кожен з трьох єврокубкових турнірів перед стартом нинішнього сезону зазнав принципової зміни. Ключова новація основного раунду — це відмова від групового поділу команд, збільшення кількості учасників до 36, створення єдиної турнірної сітки та нарощення ігрового навантаження на кожен з клубів.

Відтак тепер усі учасники основного раунду ЛЧ, ЛЄ та ЛК пе-

ребуватимуть в одній таблиці. А кожен із колективів на цій стадії гратиме матчі з вісьмома різними суперниками (чотири поєдинки — вдома, чотири — на виїзді) — за так званою швейцарською системою. Тож на «Шахтар» чекають поєдинки з німецькими «Баварією» та «Боруссією» (Д), італійськими «Аталантою» та «Болоньєю», англійським «Арсеналом», швейцарським «Янг Бойз», нідерландським ПСВ та французьким «Брестом».

А конкурентами «Динамо» в оновленій Лізі Європи будуть італійські «Рома» та «Лацио», німецький «Хоффенхайм», іспанський «Реал Сосьєдад», чеський «Вікторія», угорський «Ференцварош», турецький «Галатасарай» та латвійський РФШ.

Перші вісім колективів турнірної таблиці до 1/8 фіналу вийдуть напряму, для клубів, що посядуть 9–24 місця, на шляху до цієї стадії буде проміжний плей-оф.

«Ми дуже пишаємося тим, що беремо участь в основному етапі Ліги чемпіонів, де ми спробуємо себе показати. Легких суперників тут немає, всі вони заслужили бути тут, тож легких матчів не буде. З усіма цікаво — і з коман-

ПРЕМ'ЄР-ЛІГА

Футбол і обстріли

«Олександрія» зберігає в чемпіонаті одноосібне лідерство, а «Шахтар» та «Динамо» готуються до січневих баталій у єврокубках

Після вильоту з Ліги чемпіонів динамівці в ЧУ мінімально переграли черкаський ЛНЗ.

Фото з сайту fcdynamo.com.

дами АПЛ, і з двома суперниками з Бундеслиги, представниками Серії А. Це фантастика», — заявив головний тренер «Шахтаря» Марино Пушич.

Президент «Динамо» Ігор Суркіс наголошує, що для його команди дуже важливо гідно виступити в Лізі Європи. При цьому власник «біло-синіх» мріє й про «золото» національ-

ного чемпіонату.

А оновлений формат єврокубків потребуватиме від українських клубів адаптаційних змін, адже тепер основний раунд ЄЖ триватиме до кінця січня й, за словами Ігоря Суркіса, у його команди не буде зимової відпустки та повноцінного зимового тренувального збору.

До слова, і «Шахтар», і «Ди-

ТАБЛО

УПЛ. 5-й тур. «Оболонь» — «Зоря» — 0:2, «Рух» — «Нгулець» — 5:0, «Карпати» — «Ворскла» — 1:1, «Олександрія» — «Колос» — 2:1, «Чорноморець» — «Полісся» — 1:4, «Верес» — «Лівий берег» — 1:3, «Динамо» — ЛНЗ — 1:0. Матч «Кривбас» — «Шахтар» перенесено. Лідери: «Олександрія» — 12 (4 матчі), «Полісся» — 10 (4), «Рух» — 9 (4), ЛНЗ — 9, «Динамо» — 9 (3), «Зоря» — 9, «Ворскла» — 7 (4), «Кривбас» — 7 (4).

намо» свої «домашні» єврокубкові поєдинки поточного сезону гратимуть у Німеччині.

А в Україні повноцінному футбольному життю й далі заважає російський агресор. Через затишну повітряну тривогу в 5-му турі довелося зупинити й перенести на іншу дату поєдинок у Кривому Розі між місцевим «Кривбасом» і «Шахтарем».

За кілька ж днів до того російська ракета влучила в криворізький готель, де раніше зупинялися «гірники», тож, за словами генерального директора «Шахтаря» Сергія Палкіна, перед візитом до Кривого Рогу футболісти донецького клубу перебували зовсім не у футбольному настрій.

Ну а краще за інших на старті нового ЧУ виглядає «Олександрія». Підопічні Руслана Ротаня, зберігаючи 100-відсотковий результат, одноосібно очолюють турнірну таблицю. Утім без очкових втрат також ідуть і динамівці, хоча підопічні Олександра Шовковського зіграли в чемпіонаті лише три матчі. ■

ТАКЕ ЖИТТЯ

Робін Вільямс: сумна доля великого коміка з добрими очима

У липні улюбленому акторові мало виповнитись 73 років

Марія ТКАЧЕНКО

Фільмографія американського актора, сценариста та продюсера Робіна Вільямса налічує близько ста картин, де він виявив свої визначні комедійні та драматичні таланти. Його любило не одне покоління глядачів, а «Оскар» та п'ять «Золотих глобусів» — лише невелика частина нагород за колосальний внесок у кінематограф.

Робін народився в заможній сім'ї: його мати була губернаторською спадкоємицею, а батько входив до керівництва компанії Ford. У школі Вільямс був дуже активним, але через повноту став об'єктом глузувань. Заручитися повагою однокласників йому допомогли доброта та дотепність. Відкривши талант до акторського мистецтва, Робін три роки навчався театральному мистецтву в нью-йоркській школі Джульярда, а потім вирушив підкорювати Лос-Анджелес.

На сцені сором'язливий чоловік перетворювався на справжню зірку та кумира глядачів. За дотепність та почуття гумору його називали Ейнштейном комедії. Дебют Вільямса в кіно відбувся в 1977 році, а першою головною роллю актора в 1980-му став моряк Попай в однойменній комедії Роберта Альтмана. Далі — успішні проекти «Світ за Гарпом», «Москва на Гудзоні», «Клуб «Рай» і «Найкращі часи». Потім були культові ролі в «Товаристві мертвих поетів», «Доброго ранку, В'єтнам», «Капітан Крюк». Фільм «Місіс Даутфайр»

Робін Вільямс.
Фото з сайту gazeta.ua.

(1993) став його продюсерським дебютом. Знаменита комедія «Джуманджі» (1995) залишила теплі спогади в кожній дитині 90-х. Через два роки Робін отримав довгоочікуваний «Оскар» за роль у фільмі «Розумник Вілл Хантінг».

Проблеми з алкоголем і наркотиками почалися в актора ще в 80-х, але не було б щастя, та нещастя допомогло: від передозування помер його друг Джон Белуші, і вражений Вільямс надовго забув про свої залежності. Але 2006-го у нього стався рецидив, і він поринув у депресію й повернувся до згубних звичок. Через це його на два місяці відправили на лікування до реабілітаційного центру.

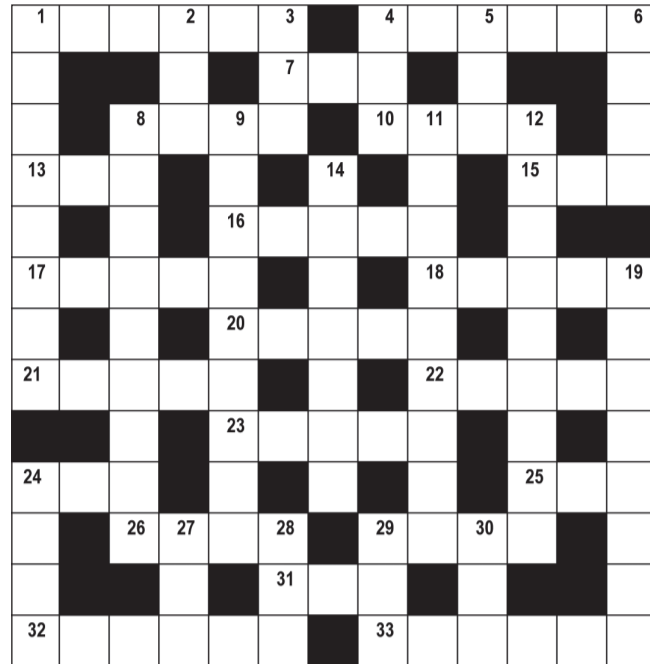
Вільямс тричі був одруже-

ний і тричі став батьком. Від першої дружини Валерії Віларді, з якою він прожив 10 років, у 1989-му народився син Зак. Від другої дружини Марші Гарсез — дочка Зельда (1989) і син Коди (1991). У 2008 році, через 20 років спільного життя, Марша пішла від Вільямса через його залежність і депресію. Третій шлюб актора з графічним дизайнером Сьюзен Шнайдер зареєстрували в 2011 році. Любов Робіна до Сьюзен стала його порятунком: він позбувся пристрастей до алкоголю та наркотиків.

Останні роки життя Шнайдер підтримувала Вільямса в найскладніший період, коли медики поставили йому діагноз — хвороба Паркінсона. Крім душевних мук, життя актора наповнилося постійним болем. Він дуже схуд, його підводила пам'ять і все частіше долали панічні атаки. Він більше не міг зніматись у кіно. Пізніше вдова актора Сьюзен сказала: «Робін розумів, що втрачає свідомість, і боявся стати немічним». Хвороба Паркінсона прогресувала, лікарські діагнози були невтішними, і він ухвалив рішення піти з життя.

11 серпня 2014 року тіло Вільямса виявили в його будинку в Каліфорнії: у віці 63 років актор наклав на себе руки. Це стало справжнім ударом не лише для рідних коміка, а й для мільйонів шанувальників його творчості.

Робін Вільямс був доброю і неймовірно обдарованою людиною з великим серцем. Великий актор став легендою ще за життя, а легенди не вмирають, бо продовжують жити не лише на екрані, а й у людських серцях. ■

КРОСВОРД ВІД МАЛАНКИ №36

По горизонталі: 1. Планета кохання, сусідка Землі. 4. Великий куваль, об'ємом майже в літр. 7. Африканська антилопа. 8. Страшна хвороба, яка у середні віки виморила пів Європи. 10. Хижий звір, який полює курей і погано тхне. 13. Герой казки Ганса-Християна Андерсена, що розносив сніг. 15. Великий часовий проміжок. 16. Те, що лишається від бублика, якщо його з'їсти. 17. Комаха, яка в байці просила допомоги в мураша. 18. Загальна назва молочних продуктів. 20. Кручений ... — народна назва квітки іпомеї. 21. Витоптане місце для відпочинку худоби, найчастіше біля водопою. 22. Один із двох легендарних американських бандітів початку ХХ століття. 23. Витка кушова або деревна рослина, поширена переважно в тропічних і субтропічних лісах. 24. «По діброві вітер віє, гуляє по полю. Край дороги ... тополлю до самого долу» (Тарас Шевченко). 25. Опади, про які мріють аграрії. 26. Осяйне коло над головою святого на іконах. 29. Хіт-парад. 31. Іспанський варіант імені засновника роду Баскервілів, від якого пішло прокляття. 32. Місто в Росії поблизу Петербурга. 33. Політична організація.

По вертикалі: 1. Українська письменниця і сценаристка, авторка сценарію фільму «Кіборги» та серіалу «Спіймати Кайдаша». 2. Австралійський страус. 3. Шанобливе звертання до старшого чоловіка у народів Сходу. 4. Го-

Кросворд №35 від 28 серпня

ПОГОДА

5–6 вересня за прогнозами синоптиків

Київ: хмарно з проясненням, без опадів. Вітер північно-східний, 1–3 м/с. Температура вночі +19...+20, удень +23...+28. Післязавтра вночі +20...+21, удень +23...+29.

Курорти Карпат: хмарно з проясненням, без опадів.

Славське: вночі +13...+16, удень +16...+22.

Яремче: вночі +15...+16, удень +16...+21.

Міжгір'я: вночі +13...+15, удень +18...+25.

Рахів: вночі +12...+14, удень +17...+21.

сонячно

мінлива хмарність

хмарно

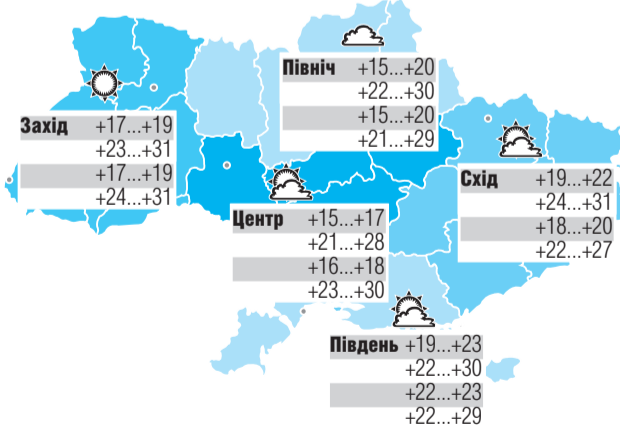
дощ

сніг

дощ, гроза

ПРИКОЛИ

Дзвінок у двері. Відкриває пані й бачить п'яного чоловіка:
— Що вам треба?
— Це ви давали оголошення про знайомство?
— Так, але там написано без шкідливих звичок. На що ви розраховували?
— Ось я і прийшов сказати, щоб ви на мене навіть не розраховували.

Бабуся на ніч співає колискові для онука. Годину співає, дві співає, три, чотири... Втомилася. Віршила відпочити. Тут онучок відкриває очі й питає:
— Можна я тепер посплю?

Жінка — чоловіку:
— Любий, лікар мені порадив подорожувати. Куди ми вирушимо?
— До іншого лікаря.

Передплатні індекси: 60970, 1555
Наша адреса: 03057, Київ, пр. Перемоги, 50
Телефон редакції:
+38 091 625 66 32
Електронна пошта редакції:
ukrmoda@ukr.net
Рекламне бюро:
reklama-umoloda@ukr.net
Відділ реалізації:
454-84-41
sale_umoloda@ukr.net
«УМ» в інтернеті: <http://www.umoloda.kyiv.ua>

Відділи:
економіки — wagner@ukr.net
культури, історії, суспільних проблем — vsamchenko@i.ua

Україна молода

Редактор Михайло Дорошенко
Засновник і видавець —
ПП «Україна молода»
Свідоцтво про реєстрацію:
КВ №3386 від 29.08.98
© Дорошенко М.І., 2013

При використанні наших публікацій посилання на «УМ» обов'язкове.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Відповідальність за зміст реклами несе рекламодавець.
Комерційні публікації виходять під рубриками:
«Український виробник», «Позиція», «Банківська справа»,
«Фінансова експертиза», «Здоровенки були», «Це — працює!»,
«Знайомтеся — новинка», «Партнерство», «Програми»,
«Проекти», «Альма-матер», «Продукт», «Протистояння»,
«Вітасмо», «Любов і шана».
Матеріали із позначкою © друкуються на правах реклами

Газета друкується у видавництвах:
«Преса України» — у Києві Зам. 3009036
«Видавничий дім «Високий Замок» — у Львові Зам. блок № 166
Верстка та виготовлення фотоформ — комп'ютерний центр редакції «УМ», Газета виходить щосередини
Тираж 58168